

БРАНИЧ

*Časopis za pravnu teoriju i praksu
Advokatske komore Srbije*

Godina CXVI • Nova serija • Broj 1

Beograd

2003.

Vlasnik i izdavač:

ADVOKATSKA KOMORA SRBIJE

11000 Beograd, Dečanska br. 13/II

Telefon: +381 11/32 39 875 – Faks: 32 37 082

www.advokatska-komora.co.yu

Dosadašnji glavni i odgovorni urednici:

Milan St. MARKOVIĆ (1887. i 1897–1901); Đorđe NENADOVIĆ (1888–1890);
Dobrivoje-Dobra PETKOVIĆ (1902–1906. i 1925–1926); LJubomir STEFANOVIĆ
(1927–1930); Dr Obrad BLAGOJEVIĆ (1931–1933); Dr Vidan BLAGOJEVIĆ (1934); Dr Radoje
VUKČEVIĆ (1935–1937); Vladimir SIMIĆ (1938–1941); Dr Aleksandar MIKULIĆ
(Advokatura, 1976–1981); Gorazd OGUREK (Advokatura, 1982–1984); Mihailo MLADENOVIĆ
(Advokatura, 1985–1990); Miroslav DINČIĆ (1991–1995); Živojin ŠESTIĆ (1995–2002).

Glavni i odovorni urednik:

*

Mr Nedeljko JOVANČEVIĆ
advokat u Beogradu

Uređivački odbor:

*

Rajna ANDRIĆ, Mirko TRIPKOVIĆ, Nenad DŽELEBDŽIĆ
advokati u Beogradu
Milinko TRIFKOVIĆ,
advokat u Zemunu
Gradimir MOSKOVLJEVIĆ,
advokat u Kruševcu
Rade JANKOVIĆ,
advokat u Boljevcu
Vladimir JANKOVIĆ,
advokat u Kragujevcu
Dragan NIKOLIĆ,
advokat u Požarevcu

Grafički urednik: Zoran BOŽIĆ, dipl. ing.

Lektura, korektura i prelom: Dušan ĆASIĆ

Adresa redakcije:

*

ADVOKATSKA KOMORA SRBIJE

11000 BEOGRAD, Dečanska 13/II – Tel.: +381 11/32 39 875 – Faks: 32 37 082

BRANIČ izlazi dvomesečno. Godišnja pretplata iznosi 160 dinara, a pojedinačni broj je 40

dinara. Rukopisi se ne vraćaju. Saradnja u časopisu se ne honoriše.

Pretplata: ADVOKATSKA KOMORA SRBIJE – 11000 BEOGRAD, Dečanska 13/II,

sa naznakom: za Branič. Žiro-račun broj: 205-12358-68

Na osnovu mišljenja Republičkog ministarstva za kulturu, broj 413-00-1737/2001-04,
od 21. decembra 2001. godine, časopis je oslobođen od obaveza plaćanja poreza na promet.

Štampano u 5.900 primeraka

Štampa: STUDIO PLUS, Beograd

SADRŽAJ

ČLANCI

Vojislav Nedić

[Kopaonička škola prirodnog prava](#) 5

Prof. dr Miroslav Vrhovšek

[Odgovornost države za štetu koju su pretrpela fizička lica
za vreme nato agresije](#) 12

RASPRAVE

Đurđe Ninković

[Advokatura, privatizacija i denacionalizacija](#) 29

Mr Slobodan Gavrilović

[Intelektualna svojina - „najsvetija od svih svojina“?](#) 37

Mileva Bogdanović

[Pravo stranca na obavljanje advokatske
delatnosti u Jugoslaviji](#) 43

Dr Nikola Memedović

[Doprinos advokata Srbije naučnom opusu kopaoničke škole
prirodnog prava - neke refleksije](#) 48

IZ RADA HAŠKOG TRIBUNALA

Mr Slobodan Stojanović

[Predlog za donošenje oslobađajuće presude po pravilu 98
bis pravilnika o postupku i dokazima tribunala
u hagu i - pravo na život](#) 54

PORUKE, OSVRTI, PRIKAZI

I – [PRAVO NA ŽIVOT \(Kopaonička škola...\)](#) 68

Miroslav Đorđević, Đorđe Đorđević, Hajrija Mujović-Zornić

II – [PRAVO NA IMOVINU \(Kopaonička škola...\)](#) 72

Slobodan Perović, Miodrag Orlić

III – [PRAVO NA PRAVNU DRŽAVU \(Kopaonička škola...\)](#) 73

Gordana Vukadinović

Mr Žarko Anđelić

[CCBE, Brisel – Kratak prikaz rada i organizacije](#) 74

Gradimir Moskovljević

[Knjiga o mafiji](#) 77

[INFORMATIVNI BILTEN](#) 79

Svim advokatima i advokatskim pripravnicima

Srbije i našim čitaocima

čestitamo

28. februar 2003. godine – Dan advokata Srbije,

i želimo puno uspeha u radu

UO Advokatske komore Srbije
Predsednik AK Srbije,

advokat Vladimir Šešlija

Uređivački odbor „Branica“

Glavni i odgovorni urednik

mr Nedeljko Jovančević, advokat

ČLANCI

*Vojislav Nedić, advokat
Predsednik Advokatske komore Beograd*

KOPAONIČKA ŠKOLA PRIRODNOG PRAVA

Uvodna razmatranja

Kroz dugi razvojni period čoveka, u biološkom, moralnom i društvenom smislu, došlo se do zaključka, u odnosu na sva druga živa bića, da je čovek po prirodi pre svega razumno i moralno biće. *U filozofiji se razumno najčešće poistovećuje sa društvenim, moralnim bićem, po svojim osećanjima, po svojoj intimnoj prirodi. Kopaonička škola prirodnog prava, razvija misao, na razumu ili univerzalosti subjekta koji misli.*

Već više od petnaest godina održavaju se sesije škole Prirodnog prava pod nazivom „Kopaonička škola prirodnog prava“. Seminar ove škole traje po nekoliko dana u kojoj se izlažu referati iz raznih oblasti prava, kako od istaknutih pravnika, teoretičara i praktičara, domaćih autora, tako i od brojnih autora iz evropskih država pa i šire. Skup je veličanstven jer okuplja pravnike u broju između 2500 do 3000 pravnika. Tu se sreću najpoznatija imane pravne misli koje predvodi osnivač Škole prof dr Slobodan Perović, akademik. Škola je organizovana od 1994. g. po principu HEKSAGONA, tako da obuhvata „šest stožera pravne i moralne civilizacije: pravo na život, pravo na slobodu, pravo na imovinu, pravo na intelektualnu tvorevinu, pravo na pravdu i pravo na pravnu državu“¹. Ovi stožeri pravne misli se izučavaju kroz katedre, u kojima se izlažu referati

¹ S. Perović, Deklaracija Kopaoničke škole prirodnog prava, Pravni život br. 9 I tom, Beograd

užih celina ili kompletne određene discipline. Nakon izloženih referata, usvojena i Deklaracija kopaoničke škole prirodnog prava, a zatim poruke Škole.

U prologu deklariacije se konstatuje: Priroda je mera svih stvari, *Prirodno pravo je mera svih prava. Prirodno pravo se nalazi u legitimitetu zajedničke umnosti, kojom se treba suprotstaviti samovolji ili nagonu čulnosti. Ono je kao prirodno, univerzalno i nadnacionalno. Prirodno pravo sa elementima zajedničke umnosti je dakle, osnova kopaoničke škole prirodnog prava. Polazeći od ovog stanovišta, treba razlikovati legitimitet prirodnog prava od njegovog legaliteta u postupku ostvarivanja*².

Prirodno pravo usvaju racionalnu koncepciju u pluraritету opšte filozofije prirodnog prava, i danas predstavlja temeljni, genusni pojam izvršene kodifikacije ljudskih prava /Human Rights/ odnosno prava čoveka /Doris de l' Homme/ u poznatim izvorima Međunarodnog prava. Najvažnija savremena akta međunarodnog prava: Univerzalna Deklaracija o pravima čoveka iz 1948. g.³ Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima od 16. decembra 1966.⁴ i Evropska Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda iz 1950 g. donešena u Rimu,⁵ gotovo identično kroz brojne odredbe usvajaju racionalnu koncepciju prirodnog prava. Zato se može reći da prirodno pravo danas doživljava svoju renesansu, kroz najpotpuniju kodifikaciju u dokumentima Ujedinjenih nacija i standardima Međunarodnog prava, koja je učinjena u istoriji pravne i moralne civilizacije.⁶ Inače, Prirodno pravo je značajan korektiv pozitivnog

² S. Perović, Pravni Život br. 9/ 2002, tom I. Beograd, cit. str. DŽDŽDŽIII., nadalje S. Perović, vidi Bibliografija Kopaoničke škole prirodnog prava str. 11-15. Udruženje pravnika Srbije, Kopaonik 2002.

³ Generalna skupština Ujedinjenih nacija proglasila 10. decembra 1948 g.

⁴ Usvojen rezolucijom Generalne skupštine 16. decembra 1966. g., "Svako ljudsko biće ima pravo na život /čl. 6.t. 1./ svako ima pravo na slobodu i ličnu bezbednost /čl. 9 t. 1. /., i sl.

⁵ Čl. 2. t. 1. pravo na život je zaštićen zakonom, čl. 5. t. 1. svako ima pravo na slobodu i bezbednost, i sl., a Konvencija se temelji na Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima koju je Generalna skupština Ujedinjenih nacija proglasila 10. decembra 1948 g.

⁶ S. Perović, Kopaonička škola prirodnog prava, Završni dokument, Kopaonik, 13 – 17. decembar 2002. cit. str. 14. i 15.

prava i kritičar usvojenih rešenja u pozitivnom pravu.⁷ Važeće propisano pozitivno pravo se može temeljiti jedino na mogućnosti prepoznavanja ispravnog prava /prirodnog prava/.

Prirodno pravo – osnova pozitivnom pravu

Uopšte filozofija prava promišlja vrednosti prava, odnosno ona je „učenje o ispravnom pravu“. Filozofija škole prirodnog prava pokušava da odredi legitimnu i razumnu osnovu prirodnog prava kao ispravnog prava. Filozofska raspravljanja o prirodnom pravu javljaju se još u starom veku, kao posledica filozofskog pravca koji zatupa tezu o postojanju umnosti kod *svakog čoveka kao prirodno svojstvo, kasnije kao legitimitet zajedničke umnosti. Sagledavanje prirodnog prava kao ispravnog prava je u suprotnosti sa starim shvatanjem o nepromenljivom prirodnom pravu. Prirodno pravo sa promenljivom sadržinom, je ispravno pravo, a često se zvalo i „kulturno pravo“.*⁸ Savremena kretanja u školi prirodnog prava napuštaju ideju koja postoji sama za sebe, i koja vidi ovo pravo kao dato „samo po sebi“, „objektivno“, „nezavisno od čoveka“ i njegove svesti. Prirodno pravo ima dvostruko ideološko poreklo: racionalizam i hrišćanstvo“, *koje zagovara osobađanje individue evolutivnm putem „korak po korak“*⁹ Istorijski razvoj društva, u kojem se vodi neprestana borba za univerzalna prava i slobode čoveka /pravo na život, slobodu, imovinu, rad, stanovanje, jednakost, dostojanstvo, i sl./, u kojem se traže umna, racionalna najispravnija regulisanja odnosa među ljudima radi zadovaljavanja prirodnih i društvenih potreba, ukazuje da je idejni pokretač svega *racinalni odraz umnosti kao legitimno prirodnog prava. Težnja ka jednakosti, savršenstvu, kosmopolitizmu je idejna osnova razumnog prirodnog prava, koje potvrđuje istoriski razvoj društva.*

* Nadalje, vidi Đ. Tasić, Rasprave iz filozofije i teorije prava, Beograd, prevod, 1992. »Postojanje minimuma razuma zajedničkog svim ljudima je pozitivna i eksperimentalna, biološka činjenica.“ cit. str. 23., Filozovija Đ. Del Vekija, je u potpunosti zasnovana na univerzalom karakteru razuma ili na univerzalosti subjekta koji misli. Isto, je kazao i Gi-Gran.

7 Đ. Tasić, ibid. str. 32.

8 Ibid. cit. str. 28.

9 Đ. Tasić, Problem opravdanja države, Klasici Jugoslavenskog prava, Beograd, cit. str. 279, 280.

Pod prirodnim pravom se shvataju različite pojave. Još iz antičke Grčke filozofije, sofiste Hipija od Elide,¹⁰ preko Sokrata, Platona, i rimske Stoičke škole, preko Emanuela Kanta, do današnjih dana, koji zastupa racionalnu koncepciju, bliskoj francuskoj, prirodno pravo je dobivalo karakter idala, u vidu racionalnosti uma ili bolje reći autoritetom uma, univerzalnosti i kosmopolitizma, za razliku svođenja suštine prirodnog prava na biološko racionalno objašnjenje.¹¹ Stari rimljani nisu razlikovali „prirodno od pozitivnog prava“. Prirodno pravo antike se kretalo u suprotnosti između „prirode i propisivanja“, prirodno pravo srednjeg veka oko suprotnosti između „božanskog i ljudskog prava“, prirodno pravo novog veka oko suprotnosti između „pravne prinude i pojedinačnog uma“. U svim njegovim oblicima njega karakteriše priroda, otkrovenje, um – opštevažeći i nepromenljivi. Ono je dostupno saznanju. Prirodno pravo je preče od pozitivnog.¹²

Pojava prirodno pravne škole u novijoj varijanti događa se na prelazu 17 na 18 vek, a zbog svoje razložne snage doživljava punu afirmaciju od strane glavnih teoretičara Grocijusa, Hobsa, Loka i Rusoa.¹³ Temeljna odrednica nove varijante prirodno-pravne teorije je „rcionalizam i laicizam“. Prirodno pravo se temelji na razumu koji je prirodno svojstvo čoveka, i on je sposoban da stvori pravna pravila koja će biti jednaka za sve i sva vremena. Suština ljudskog razma je apsolutna i neistorijska – razum je isti za sve, sem što su ljudi do tada živeli u raznim zabludama. Progres razuma je doveo dotle, tvrdili su ovi teoretičari da su oni danas sposobni da se oslobode zabluda i da formulišu jedno prirodno pravo koje će važiti za sve. Glavne primedbe ovoj teoriji je u činjenici što temelj prava nije nikakav „mistični i nepromenljivi narodni duh.“¹⁴

¹⁰ Hipije iz Elide, grčki filozof sofist, peti vek stare ere, nazvan kasije antički Hugo Grocijus, isticao je univerzalnost i kosmopolitizam prirodnog prava u odnosu na pozitivno pravo.

¹¹ S.Perović, Zavaršni dokument, Kopaoničke škole prirodnog prava, 13–17 decembra 2002. cit. str. 13.

¹² Gustav Radbruch, Filozofija prava, Nolit, Beograd 1980. str. 25 i dr.

¹³ Hugo Grocijus, /1583-1645/ se smatra osnivačem škole Prirodnog prava.

¹⁴ R. Lukić, Uvod u pravo, Beograd 1966. vidi str. 83.

Prirodno pravo ima temeljni uticaj na stvaranje i funkcionisanje pozitivnog prava. Ono je inkorporirano u pozitivno pravnu normu, jer bez toga pozitivno pravna norma ili pozitivno pravo ne bi moglo da funkcioniše. Ukoliko bi nedostajala prirodnopravna osnova svim bitnim odrednicama koje regulišu svojstvo čoveka kao društveno biće i njegov odnos prema drugima, kao i odnos u okviru organizovane zajednice, čovek bi se prinuđavao na život i ponašanje suprotan svojoj prirodi. Ako se prihvati postojanje društvenog jedinstva ljudskog razuma, koji utiče na regulisanje praktičnog života i koji uvodi red i cilj, to ne znači da su zanemareni u tome pojedinačni i opšti interesi. Za to se ne može prihvatiti ekstremno izražen stav da prirodno pravo „spava večnim snom i da spada u pravne starine“¹⁵

No, i najveći kritičari prirodnog prava ne odriču čoveku „prava na život i pravo slobodu“, ali zanemaruju fundament tih svojstava i sadržaja, bez kojih ne može postojati bilo kakvo pozitivno pravo. U tom jedinstvu ljudskog razuma, ljudi sebe prepoznaju. Raumna priroda čoveka je takva da ima neodoljivu potrebu da se samodisciplinuje i organizuje u zajednici. „U stvarnosti čovek se nalazi u stanju neprekidne delatnosti i teži jednom idealu moralnog savršenstva i istine, pošto nam nije dato ništa savršeno i dovršeno, nego sve treba sami da osvojimo. Život je jedna činjenica i jedna dužnost“.¹⁶

Kant zstupa racionalnu koncepciju prirodnog prava, blisku francuskoj. Kantova koncepcija prirodnog prava iz 18 veka postala je glavna u objašnjenju prirodnog prava. Njegova teorija o čistom umu nalazi mesto kod prirodnog prava, smatrajući da moralni i zakonski imperativ proizlazi iz uma, iz čega se izvodi zaključak da je ljudski um zakonodavac prirodnog prava.¹⁷ I Hegelova filozofija prava sa svojom čuvenom tezom „što je umno, to je stvarno, a što je stvarno to je umno“., suprotstavlja se istorijskoj školi i označava umno kao stvarno, prirodno.

Ideja prirodnog prava ima različita dejstva u raznim oblastima pozitivnog prava, u prvom redu oblasti ustavnog prava

¹⁵ Makarenič, Einführung in die Philosophie des Strafrechts, Stuttgart, 1906 st. 4

¹⁶ Đ. Tasić, ibid, cit. str. 22., Heler u vezi ovog kaže: „Predmet je *dat i zdat, pronađen i izgrađen, poznat i ustanovljen*“, cit. po Đ. Tasiću ibid str. 2. fus nota 29

¹⁷ S. Perović, op. cit. str. 13,14.

kao ideja slobode političkih prava, jednakosti građana, u oblasti krivičnog prava kroz pružanje zaštite individui, zaštiti života, tela, zdravlja, bezbednosti i sl., humaniziranju krivičnog prava, ukidanjem surovih i nečovečnih kazni, telesnih kazni, stroge izolacije, ukidanje smrtno kazne i sl. u građanskom pravu, kroz prava na imovinu, posed, zapošljavanje, stanovanje i sl., administrativnom /utilitarizam Benthamova/. No, ideja prirodnog prava, kao ideja koja potvrđuje univerzalnost ljudske prirode, ima naročiti uticaj u oblasti međunarodnog prava, najmlađeg i najmanje razvijenog¹⁸, šta je u uvodnom delu navedeno. U svakom slučaju, prirodno pravo je značajan korektiv pozitivnog prava i kritičar usvojenih rešenja u pozitivnom pravu.¹⁹

Umesto zaključka

Kroz dugi razvojni period čoveka, u biološkom, moralnom i društvenom smislu, došlo se do zaključka, u odnosu na sva druga živa bića, da je čovek po prirodi pre svega razumno i moralno biće. *Kopanička škola prirodnog prava, razvija misao, na razumu ili univerzalosti subjekta koji misli.*

Priroda je mera svih stvari a prirodno pravo mera svih prava.
Prirodno pravo je osnova i fundament, odnosno legitimitet po-

* Oni koji veruju u prirodno pravo trude se da pokažu kako se ono nalazi u pozitivnom pravu, pošto i prirodno pravo treba da se ostvaruje /Đorđo del Vekio i Svoboda/. Svaki čovek je po prirodi pravni subjekt, čovek napadnut ima pravo da se brani i sl. Da bi se izbeglo suprotstavljanje prirodnog i pozitivnog prava, tako da „prirodno pravo bude jedan činilac u pozitivnom pravu” /Đ. Tasić, Problem opravdanja države, Beograd, 1995. Klasici jug. prava, cit. str. 283/.

¹⁸ Đ. Tasić, Problem opravdanja države, Beograd, 1995. Klasici jug. prava. op. cit. str. 281.

* Suštinska suprotnost ovoj teoriji je istorijsko pravna škola, sa predstavnicima Savinji, Hugo i Puhta. Po ovoj teoriji pravo nastaje u narodnom duhu koji je poseban za svaki narod., *Pravo je uslovljeno konkretnom stvarnošću svakog naroda i time obara tezu o univerzalnom prirodnom pravu.*, R. Lukić, Ibid, str. 85, 86. Savinjev iracionalizam u pravu, je suprotnost Hegelovom racionalizmu a ove dve suprotnosti nekako pomiruje Jering.

* Noramtivna teorija o pravu, Hansa Kelzena, koji je u svom poznatom delu „o čistoj teoriji prava” ustvrdio da je pravo norma koja se odvaja od

zitivnom pravu kroz koji se provodi i primenjuje prirodno pravo. Najznačajni međunarodni pravni akti se temelje na prirodnom pravu. Pravo na život, pravo na slobodu, pravo na imovinu, pravo *na intelektualnu tvorevinu, pravo na pravdu i pravo na pravnu državu*“, je *Heksagon Kopaoničke škole prirodnog prava i rezultat racionalne koncepcije uma*.

Prirodno pravo se nalazi u legitimitetu zajedničke umnosti, *kojom se teba suprotstaviti samovolji ili nagonu čulnosti*. Prirodno pravo je univerzalno i nadsacionalno., kao takvo temelj prvenstveno Međunarodnog prava. Kopaonička škola prirodnog prava usvaja racionalnu koncepciju u pluraritetu opšte filozofije prirodnog prava. Prirodno pravo sa elementima zajedničke umnosti je dakle, osnova kopaoničke škole prirodnog prava. Polazeći od ovog stanovišta, treba razlikovati legitimitet prirodnog prava od njegovog legaliteta u postupku ostvarivanja“. Prirodno pravo se zalaže za prirodni tretman svakog čoveka, kao prirodnog i moralnog bića, u odnosu na komutativnu i distributivnu pravdu, uz uvažavanje svih osobenosti ličnosti, uvažavajući vrednosti i njene zasluge.

Škola prirodnog prava ostvaruje svoju svrhu, a „svrha je tvorac celokupnog prava“ /Jering/, jer je otvorila široko polje intelektualnog delanja, i privukla veliki broj pravnika iz čitavog sveta, koji svojim radovima doprinose uzdizanju „racionalnog i umnog“. Ova škola ne teži samo filozofskim raspravljanjima, već stremlji da ostvari kroz pozitivno pravo sva prirodna svojstva čoveka, kako se ne bi čovek kao prirodno i društveno biće prinuđivao na život i ponašanje suprotan njegovoj prirodi. Škola prirodnog prava tako doprinosi izgradnji i usavršavanju celokupnog prava, kako na nacionalnom, tako i na univerzalnom planu.

stvarnosti., od činjenica. Pravo pripada svetu normi, onome šta treba da bude a ne onom šta jest. Ono proizlazi iz normi a prethodna iz pravnih norme. Tako se objašnjava nastanak prava pravnom pretpostavkom., vidi R. Lukić, op. cit. 91, 92.

19 Đ.Tasić, Rasprave iz filozofije prava, Beograd, 1992. /prevod/, op. cit. str. 32./

*Prof. dr Miroslav Vrhovšek,
predsednik Saveznog suda*

ODGOVORNOST DRŽAVE ZA ŠTETU KOJU SU PRETRPELA FIZIČKA LICA ZA VREME NATO AGRESIJE

Uvod

U NATO agresiji na Jugoslaviju (24. mart–10. jun 1999. godine) bombardovano je više od 200 gradova i naselja, izvršeno je 26.289 letova sa 1.200 aviona, lansirano je oko 1.000 krstarećih raketa, bačeno je 2.900 klasičnih i 35.450 kasetnih bombi. Od 21.700 tona eksploziva uništeno je i oštećeno 995 privrednih, saobraćajnih, komunikacionih, medijskih, kulturnih, verskih, školskih, zdravstvenih, upravnih i drugih objekata. Poginulo je 2.000 a ranjeno 6.000 građana. Vojska Jugoslavije imala je 554 poginula, 1.256 ranjenih i 30 nestalih lica.

Savezna Republika Jugoslavija je podnela tužbu nadležnom Međunarodnom sudu za naknadu štete pretrpljene za vreme NATO agresije.

U Međuvremenu je pred našim sudovima podignuto niz tužbi sa zahtevom za naknadu štete pretrpljene za vreme NATO agresije iz kojih proizilazi osnovno pitanje da li je država SRJ po pozitivnim propisima u obavezi da pravnim i fizičkim licima, a pogotovo pripadnicima Vojske Jugoslavije, policajcima, civilnim licima na službi u vojsci i članovima njihovih porodica,

nezavisno od ishoda spora pred međunarodnim sudom, naknadi štetu pretrpljenu u toku 1999. godine?

Pitanje je aktuelno zbog sudske prakse koja je izgrađena u našoj zemlji tokom građanskog rata na prostorima prethodne Jugoslavije, u periodu od 1990. do 1995. godine, prema kojoj je država SRJ, po osnovu kontinuiteta sa SFRJ i objektivne odgovornosti, bila dužna da plaća nematerijalne štete (za pretrpljene fizičke bolove, duševne bolove zbog umanjenja opštih životnih aktivnosti i gubitka člana uže porodice i strah), koju su u oružanim sukobima od 19. maja 1992. godine pretrpeli ranjeni, povređeni ili ozleđeni pripadnici JNA i teritorijalne odbrane, odnosno članovi porodica poginulih, bez obzira na njihovo republičko državljanstvo. Takva sudska praksa je potvrđena Zaključkom broj 5/96 Opšte proširene sednice Saveznog suda, Vrhovnog vojnog suda, republičkih vrhovnih sudova Srbije i Crne Gore i Višeg privrednog suda u Beogradu koja je održana 26. 11. 1996. godine u Subotici i koji je dopunjen 4. decembra 1996. godine u Beogradu.¹

Sudska praksa je po spornom pitanju različita: Okružni sudovi u Vranju i Zrenjaninu su podnete zahteve odbijali dok su ih sudovi u Nišu i Beogradu usvajali. Vrhovni sud Srbije je takođe u par odluka zahteve usvojio². U teoriji su se takođe pojavila različita mišljenja. Zbog toga ćemo izneti te različite stavove sudova i teorije i na kraju izneti stav i obrazloženje Saveznog suda putem metoda pro et contra.

Stavovi teorije i prakse koji smatraju da je država odgovorna da nadoknadi štetu

U odluci Rev. br. 4551/00 od 18. 10. 2001. Vrhovni sud Srbije preinačio je presudu Okružnog suda u Vranju, Gž. 796/00 od 15. 05. 2000. tako što je dosudio novčanu naknadu nematerijalne štete roditeljima poginulog vojnika Vojske Jugoslavije, koji je nastradao 29. 05. 1999. godine, od dejstva avijacije NATO agresora u Prizrenu.

¹ Zbirka sudskih odluka Saveznog suda, knjiga dvadeset prva, Sveska I za 1996. godine, Beograd, 1997. god., str. 24-27.

² Rev. br. 4551/2000 i Rev. br. 4548/2000 obe od 18.10.2001. godine.

Vrhovni sud Srbije polemiše sa zaključkom Okružnog suda u Vranju „da ne postoji odgovornost države za štetu, jer ni jednim pozitivnim propisom i to kako Zakonom o Vojski Jugoslavije, tako ni Zakonom o obligacionim odnosima, niti bilo kojim drugim zakonom nije predviđena odgovornost države za štete nastale u vreme trajanja ratnog stanja?

Nasuprot ovom stavu Vrhovni sud Srbije smatra da odgovornost države SRJ postoji i za to daje sledeće obrazloženje:

„Vrhovni sud smatra da na strani tužene postoji odgovornost za nastalu štetu zbog pogibije srodnika tužioca kao vojnika u NATO agresiji. NJena odgovornost se zasniva na pravilima o objektivnoj odgovornosti na osnovu čl. 173. i 174. ZOO, jer je vršenje službe u ratnim uslovima opasna delatnost. Tužena se ne bi mogla osloboditi odgovornosti na osnovu člana 177. stav 2. (uticaj više sile i krivice trećeg lica) jer su se ratni događaji mogli predvideti, a predvidljivost je činjenica koja isključuje oslobađanje od odgovornosti. Činjenica što odgovornost države za ovako nastalu štetu nije regulisana Zakonom o Vojski Jugoslavije („Sl. I. SRJ“, br. 43/94) ne oslobađa državu za štetu koju pretrpe lica u vršenju vojne službe u uslovima ratnog stanja, zbog primene pravila o objektivnoj odgovornosti.

Vrhovni sud Srbije je na sednici svog Građanskog odeljenja 05. 02. 2002. godine zauzeo po spornom pitanju pravno shvatanje: „Država SR Jugoslavija odgovorna je za naknadu štete pripadnicima Vojske Jugoslavije i policije, kao i članovima porodica poginulih i ranjenih pripadnika oružanih snaga u periodu ratnog stanja od 24. 03. 1999. do 26. 06. 1999. godine“.

U sudskoj praksi na nivou opštinskih i okružnih sudova izraženo je neslaganje o odgovornosti Države SRJ za naknadu štete pričinjene fizičkim licima, pripadnicima oružanih snaga u periodu vojne intervencije zemalja članica NATO alijanse na našu državu od 24. 03. do 26. 06. 1999. godine.

Neslaganje se odnosi kako na pitanje odgovornosti Države SRJ za naknadu štete tako i na pravnu prirodu te odgovornosti i razloge isključenja odgovornosti zbog proglašenog ratnog stanja u zemlji.

Različita pravna shvatanja o ovim spornim pitanjima, izražena u odlukama sudova, razlog su da Građansko odeljenje Vrhovnog suda Srbije zauzme pravni stav radi ujednačavanja sudske prakse.

Građansko odeljenje Vrhovnog suda na sednici održanoj 10. decembra 2001. godine, posle sprovedene rasprave i ocene svih argumenata izloženih u odlukama sudova kao i iznetih mišljenja o ovom spornom pitanju na Savetovanju u Vrnjačkoj Banji, usvojilo je pravni stav da Država SRJ odgovara za štetu prouzrokovanu pripadnicima oružanih snaga u ratnom periodu od 24. 03. do 26. 06. 1999. godine.

Ovaj pravni stav zasniva se na objektivnoj odgovornosti Države za štetu nastalu u vezi sa obavljanjem vojne službe ali u primeni načela pravičnosti, solidarnosti i uzajamnosti kojima je prožet čitav naš pravni sistem.

Polazeći od činjenice da je vršenje vojne službe u okolnostima proglašenog ratnog stanja visokog stepena rizika za pripadnike oružanih snaga zbog oružanih dejstava, odgovornost Države za naknadu štete u takvim okolnostima ima objektivni karakter, pošto ratna dejstva predstavljaju vanredne okolnosti i povećanu opasnost za nastanak štete. Objektivnu odgovornost u ovakvim uslovima treba posmatrati u smislu novog savremenog shvatanja objektivne odgovornosti, kao što je to već prihvaćeno u ranijem pravnom stavu koji je odnosi na naknadu štete pripadnicima oružanih snaga povodom događaja koji su se odvijali na teritoriji SFRJ, tokom 1991–1992. godine, kada je bilo proglašeno stanje neposredne ratne opasnosti.

Odgovornost za štetu u ovakvim slučajevima sastoji se u obavljanju „opasne delatnosti“. Prema opštim pravilima obligacionog prava sadržanim u odredbama čl. 173. i 174. Zakona o obligacionim odnosima odgovornost za štetu po ovom pravnom osnovu postoji bez obzira na krivicu štetnika, pod uslovom da između povrede oštećenog i njegove delatnosti u službi u okolnostima sa povećanom opasnošću (u ovom slučaju u vojsci u navedenim okolnostima) postoji uzročna veza, tj. da su oštećenja nastala kao rezultat povećanih rizika u vršenju delatnosti – vojne službe. Zakon o obligacionim odnosima, a ni drugi zakoni i podzakonski akti nisu isključili primenu navedenih odredbi za vreme ratnog stanja. Određene aktivnosti u obavljanju vojne službe mogu predstavljati opasnu delatnost i u miru, ali proglašenjem ratnog stanja i preduzimanjem ratnih dejstava, vršenje vojne službe, odvija se pod posebnim okolnostima izuzetno opasnim po život i zdravlje svih građana, a posebno pripadnika oružanih

snaga. Država, kao organizator odbrambenih aktivnosti i vršilac vojne službe, odgovorna je za štete koje su tim povodom nastale po principu objektivne odgovornosti za opasnu delatnost.

Drugi dodatni osnov odgovornosti Države SRJ za naknadu štete u ovakvim slučajevima zasniva se na načelu pravičnosti, solidarnosti i uzajamnosti svakog prema svima i svih prema svakom kojim je prožet ceo naš pravni sistem. Odgovornost po ovom osnovu ne samo zato ne isključuje odgovornost po osnovu rizika već se ova dva osnova međusobno dopunjuju i prožimaju. Primeni ovih pravila ima mesta zato što je pravično da štetu koju pretrpi jedno lice usled aktivnosti uperenih protiv te zajednice braneći tu zajednicu od napada treba da snosi cela zajednica – država, a ne pojedinac.

U mnogim slučajevima ubistva i ranjavanja pripadnika oružanih snaga pričinjena su i od strane članova i aktivista OVK-a. Ta organizacija je odlukom Savezne vlade Republike Jugoslavije proglašena terorističkom organizacijom, Saglasno članu 180. stav 1. Zakona o obligacionim odnosima, u ovakvim slučajevima Država je odgovorna da oštećenima naknadi štetu bez obzira da li se radi o pripadnicima oružanih snaga ili civilima bez obzira da li su ove štete prouzrokovane u vreme vojnih aktivnosti zemalja NATO alijanse.

Za odgovornost države prema pripadnicima oružanih snaga nije od značaja da li se radi o vođenju tzv. pravičnog ili nepravičnog rata, jer razmatranje tog pitanja nije pravne već političke prirode.

Država se ne može osloboditi od odgovornosti za nastalu štetu pripadnicima oružanih snaga ni s pozivom na rat kao višu silu odnosno proglašeno ratno stanje.

Nepredvidljivost radnje ili događaja predstavlja bitan uslov za postojanje više sile kao osnova za isključenje objektivne odgovornosti. Budući da je napad zemalja članica NATO alijanse i za običnog građanina predstavljao očekivani događaj, a pogotovu za najviše državno rukovodstvo, to nema uslova za primenu člana 177. st. 1 i 2. Zakona o obligacionim odnosima bez obzira što su sve štete koje su predmet zahteva za naknadu nastale za vreme proglašenog ratnog stanja. Proglašeno ratno stanje saglasno Ustavu i Zakonu o službi u oružanim snagama i proglašena neposredna ratna opasnost izjednačeni su po svojim pravnim posledicama

prema građanima, njihovim pravima i obavezama nastalim u vanrednim okolnostima. već priznato pravo na naknadu štete svim pripadnicima oružanih snaga koju su pretrpeli u obavljanju vojne službe u uslovima proglašene neposredne ratne opasnosti tokom 1991 – 1992. godine opravdava primenu osnovnog pravila u primeni prava „da se u jednakim slučajevima postupa na jednak način“. Ovo tim pre što je donošenjem Zakona o amnestiji lica koja se nisu odazvala mobilizaciji Država učinila akt milosti, pa bi bilo krajnje nepravično prema licima koja su se odazvala pozivu i sebe žrtvovala da ostanu bez naknade za pretrpljene gubitke. Odbijanje njihovih zahteva za naknadu štete vodi kršenju prava, a „iz kršenja prava ne rađa se pravo“. Obraćanje oštećenih lica svojoj Državi za naknadu štete omogućava brzu i efikasnu zaštitu u ostvarivanju tražene naknade, a njihovo upućivanje na zemlje NATO alijanse za obeštećenje prouzrokovalo bi nesrazmerne troškove i velike teškoće u ostvarivanju njihovih prava obzirom na stav Zemalja članica NATO alijanse u pogledu odgovornosti ovih zemalja u ova događanja.

Nerešeno pitanje odgovornosti navedenih zemalja za štetu pričinjenu našoj Državi u odgovarajućim forumima uticalo bi i na ostvarivanje prava oštećenih lica obraćanjem ovim institucijama.

Država SRJ kao subjekt međunarodnog prava ima mogućnost da eventualno u regresnoj parnici pred Međunarodnim sudom zahteva povraćaj isplaćenih naknada prouzrokovanih ovim događanjima kada se za to steknu uslovi propisani Međunarodnim pravom. Prema tome, odgovornost Države za naknadu štete oštećenim licima nije supsidijarna već neposredna – direktna.

Pitanje uticaja ostvarivanja prava oštećenih po odredbama socijalnog osiguranja nije od značaja na pravo oštećenih za isplatu naknade primenom odredbi Zakona o obligacionim odnosima, jer se po propisima iz socijalnog osiguranja isplate ne podudaraju sa naknadom koja se može priznati po opštim imovinskim propisima, Osim toga, obaveza je štetnika da štetu naknadi oštećenom licu, a razlike između štete koja proističe iz građanske odgovornosti i štete koju pokriva socijalno osiguranje su različite, jer se isplata po osnovu socijalnog osiguranja ne pokriva zahtev za naknadu nematerijalne štete nastale zbog fizičkih bolova, zbog pretrpljenih duševnih bolova i zbog

pretrpljenog straha, dok je po pravilima obligacionog prava odgovorno lice dužno da sve te vrste šteta naknadi.

U teoriji je izneto mišljenje da postoji obaveza države da naknadi štetu pripadnicima Vojske, policajcima, civilnim licima na službi u Vojsci i članovima njihovih porodica, ali ne i prema ostalim građanima. Teza o „ograničenoj odgovornosti države“ zasniva se na postojanju, odnosno nepostojanju „radnopravne veze“ između države i oštećenih. Pripadnici Vojske, policajci i civilna lica na službi u Vojsci su u radnom odnosu sa državom, koja, kao i svaki poslodavac, odgovara za štetu nastalu na radu ili u vezi sa radom, shodno članu 62. stav 5. Zakona o osnovama radnih odnosa. Odgovornost države je objektivna i zasniva se na odredbama čl. 173. i 174. Zakona o obligacionim odnosima. Pošto ratno stanje i agresija NATO zbog predvidljivosti, ne deluje kao viša sila, odnosno radnja trećeg, ne mogu se primeniti odredbe člana 177. st. 1 i 2. Zakona o obligacionim odnosima koje se odnose na oslobađanje države od odgovornosti. Ostali građani nisu u radno-pravnom odnosu sa državom, pa od nje ne mogu ni tražiti reparaciju štete. Za njih ratno stanje predstavlja višu silu „zato što se štetne posledice (pogibija, ranjavanje, uništenje ili oštećenje materijalnih dobara) ne mogu predvideti, sprečiti ili otkloniti. Zbog toga se prema njima člana 177. stav 1. Zakona o obligacionim odnosima može primeniti.“³

Izneto mišljenje se bazira na stavu „da Zakon o vojsci ne sadrži pravilo o isključenju odgovornosti države za štetu koju pretrpe vojna lica i da se tumačenjem primenom pravila argumentom a contratio i primenom zakonske i pravne analogije jasno može izvući zaključak da ta odgovornost postoji. Ona je objektivna i njen preduslov je postojanje radno-pravne ili mobilizacijske veze. Suštinske razlike između štete u ratnim uslovima i neposredne ratne opasnosti nema, a viša sila i krivica trećeg zbog predvidivosti ne oslobađa Državu od objektivne odgovornosti.“⁴

³ Predrag Trifunović, sudija Vrhovnog suda Srbije, u referatu „Odgovornost države za štetu građanima u uslovima ratnog stanja“, objavljenom u Biltenu Vrhovnog suda Srbije br. 1/01, str. 217–232.

⁴ Predrag Trifunović, „Odgovornost države za štetu koju pretrpe vojna lica u uslovima ratnog stanja“, časopis „Pravni informator“, Beograd, br. 9/02, str. 45–49.

Stavovi teorije i prakse koji smatraju da država nije odgovorna da nadoknadi štetu

Pristalice suprotnog shvatanja smatraju da država nije odgovorna za naknadu štete pravnim i fizičkim licima, pa samim tim i vojnim licima i policajcima u uslovima ratnog stanja, jer to NIJE zakonom priznata šteta. Razloga ima više, a najvažniji su:

1) da Zakon o vojsci („Sl. I. SRJ“, br. 43/94) u članu 206. stav 1. propisuje da se odredbe dela zakona o materijalnoj odgovornosti (član 192. do 197.) ne primenjuju u uslovima ratnog stanja;

2) da Zakona o obligacionim odnosima (ZOO) nije propisao odgovornost države u uslovima ratnog stanja; da je u odeljku o posebnim slučajevima odgovornosti predvideo odgovornost države usled terorističkih akata, javnih demonstracija ili manifestacija (član 180.); da ratne operacije u smislu člana 952. ZOO isključuju osigurane rizike kod ugovora o osiguranju osim ako nije drugačije ugovoreno.

U okviru pristalica ovog stava je stanovište⁵ po kome agresija na našu zemlju (krivica trećeg) stvara stanje nužne odbrane, zbog čega se uopšte ne može ustanoviti odgovornost SRJ po osnovu objektivne odgovornosti u smislu člana 173. i 174. On dalje smatra da je po članu 63. Ustava Jugoslavije i članu 51. stav 1. Ustava RS odbrana zemlje „Pravo i dužnost svakog građana“ pa kako vojna lica ne ispunjavaju radnu obavezu (ne vrše običnu vojnu službu) već ispunjavaju građansku dužnost koja se kvalifikuje kao čast, to nema uslova za naknadu štete zbog pogibije ili ranjavanja u odbrani zemlje. Zbog toga radno-pravna ili mobilizacijska veza nije dovoljna da stvori i konstituiše odgovornost Savezne države, jer šteta nije nastala na radu ili u vezi sa radom već u ratu ili u vezi sa ratom. Odbrana zemlje nije protivpravna delatnost, ma koliko bila opasna, pa se ne može smatrati uzrokom štete. Savezna država je žrtva agresije i nije se bavila opasnom delatnošću u smislu pravila o objektivnoj odgovornosti pa kako nema konstituisanja odgovornosti to je bez značaja

⁵ dr Zoran Ivošević, „O odgovornosti države za štetu koju su građani pretrpeli u NATO agresiji“, Izbor sudske prakse br. 1/2002.

rasprava o višoj sili ili krivici trećeg, kao razlozima za oslobođenje od odgovornosti u smislu člana 177. ZOO6.

„U ovom ratu štetu su protivpravno prouzrokovale NATO države, jer su, protivno opštoj obavezi mirnog rešavanja međunarodnih sporova, koju nameće član 2. stav 3. i 4. Povelje UN, upotrebile oružanu silu protiv suvereniteta, teritorijalnog integriteta i političke nezavisnosti Jugoslavije. Pošto je ova- kva upotreba oružane sile Rezolucijom UN broj 3314 iz 1974. go- dine definisana kao agresija, građani i drugi pravni subjekti Jugoslavije mogli bi odštetne zahteve postaviti samo prema NATO državama, kao agresoru.

Jugoslavije se u tom ratu branila od agresije. Odbrana zemlje, makar koliko bila opasna, nije protivpravna delatnost, pa se, samim tim, ne može smatrati uzrokom štete u smislu člana 173. u vezi člana 16. Zakona o obligacionim odnosima. Reč je o legal- noj i legitimnoj delatnosti, koju objašnjavaju mnogi opšti pravni instituti, naročito: nužna odbrana, stanje nužde, otkla- njanje opasnosti štete i dozvoljena samopomoć. Prema tome, Ju- goslavija ne može biti dužnik naknade za štetu koju je prouzro- kovao agresor, ni sama ni zajedno sa NATO državama. Ona može biti poverilac naknade, jer je, zajedno sa njenim građanima, žr- tva agresije. Zato se, sam ili zajedno sa njenim građanima, može javiti jedino u ulozi tužioca.

Jugoslaviji ne priliči uloga tuženog ne zato što postoje razlozi za isključenje njene objektivne odgovornosti, već zbog to- ga što se osnov njene objektivne odgovornosti ne može ni kon- stituisati. Ona se nije bavila opasnom delatnošću u smislu člana 174. Zakona o obligacionim odnosima, već odbranom ze- mlje od opasne delatnosti agresora. A ako se nije bavila tom de- latnošću, ne može biti ni obavezna da nadoknadi štetu prou- zrokovanu agresijom“7.

Iz jednog drugog izraženog mišljenja proizilazi:

1) da je u pogledu odgovornosti države za štetu nastalu dopu- štenom delatnošću organa u vanrednim okolnostima (velike

6 dr Zoran Ivošević, „O odgovornosti države za štetu koju su građani pretrpeli u NATO agresiji“, Izbor sudske prakse br. 1/2002, str. 15–16.

7 dr Zoran Ivošević, „Odgovornost za štetu koju su građani Jugosla- vije pretrpeli u NATO agresiji“, časopis „Pravo – teorija i praksa“, br. 5–6/02; str. 17–19.

prirodne nesreće, ekološke katastrofe, masovne saobraćajne nesreće, oružane pobune, građanski ili međudržavni ratovi, terorizam i nasilje) nužno da postoji posebna zakonska odredba po kojoj bi država bila dužna da nadoknadi štetu pojedincima; da se tu radi o nekoj vrsti socijalnog osiguranja da država štetu ne priznaje unapred već odštetu daje od slučaja do slučaja; da država ne podleže imovinskoj odgovornosti, jer je šteta nastala dopuštenom delatnošću njenih organa i da pravičnost i solidarnost sa žrtvama zahtevaju donošenje posebnih propisa po kojima će država u takvim situacijama odgovarati bez obzira na grešku.

2) da se usled rata privreda iz mirnodopskih uslova preorijentiše na ratnu privredu i da zato primeni građanskih zakona u tim uslovima nema mesta. Sa ovim razlogom su u vezi materijalne mogućnosti svake države koja se u ratu nalazi u finansijskim teškoćama zbog smanjene proizvodnje, razmene i trgovine, smanjenog transporta, nedostatka sirovima, ratnih rashoda i troškova, pa je razumljivo da države nisu u mogućnosti da po opštim propisima obeštete svoje građane za štetu koju su pretrpeli u oružanim sukobima;

3) da, i ako bi država bila odgovorna po principu objektivne odgovornosti, odgovornost za naknadu štete bi u smislu člana 177. stav 1. ZOO bila isključena zato što rat predstavlja višu silu koju ona nije mogla da spreči, jer je napadnuta; pod uslovom da rat i ne predstavlja višu silu (jer je država sama proglasila ratno stanje) država bi bila oslobođena od odgovornosti zato što je prouzrokovanje štete u većini slučajeva prouzrokovano radnjom trećeg (NATO saveza) čije je delovanje bilo protivpravno (član 177. stav 2. ZOO).

4) da proglašeno ratno stanje predstavlja odlučnu činjenicu koja vodi oslobođenju države od odgovornosti i predstavlja razliku u odnosu na ratne događaje koju su prethodili raspadu zemlje kada je bila proglašena neposredna ratna opasnost (oružani sukobi iz 1991. i 1992. godine);

5) da u nedostatku posebnog zakona koji bi rešio pitanje žrtava poslednjeg rata oštećeni jedino mogu ostvariti pravo na jednokratnu novčanu pomoć po Zakonu o vojsci Jugoslavije, i pravo na invalidninu, invalidsku penziju i zdravstveno osiguranje, po Zakonu o osnovnim pravima boraca, invalida i porodica palih boraca („Sl. I. SRJ“, br. 24/98).

Kako ni jedan pozitivni propis (zakon ili podzakonski akt ne predviđa obavezu države na naknadu štete u uslovima ratnog stanja to, bez obzira na činjenicu nepravdičnosti rešenja, oštećeni (pravna i fizička lica) nemaju pravo na naknadu štete, jer pravičnost kao moralna kategorija i kada je u suprotnosti sa pravom ne može biti iznad prava i menjati zakonom uređenu materiju. Zbog svega ovoga se smatra, da oštećeni pravo na naknadu mogu ostvariti po međunarodnim konvencijama i međunarodnom privatnom pravu i Zakonu o osnovnim pravima boraca vojnih invalida i porodica palih boraca⁸.

Stoga se zaključuje: Vrhovni sud Srbije je sa ovom svojom odlukom ozbiljno izašao van zakonskih okvira o naknadi štete. Pri tom se uporno zaboravlja da pitanje naknade pripadnicima Vojske Jugoslavije i MUP-a nije pitanje naknade štete, koja se rešava po Zakonu o obligacionim odnosima, već pitanje javnog obeštećenja, koje jedino može biti rešeno donošenjem posebnog zakona. Verovatna namera suda, da porodice poginulih i ranjene pripadnike Vojske Jugoslavije i MUP-a dovede u jednak položaj sa istim licima koji su nastradali do 19. 05. 1992. godine, uključena je na krajnje pogrešan način⁹.

Iznećemo još jedno veoma dragoceno mišljenje izrečeno u obliku zaključka uspešno odbranjene doktorske disertacije:

1) Država Savezna Republika Jugoslavija nije odgovorna za štete koje su u oružanim sukobima od 1990. do 1999. godine pretrpeli pripadnici Jugoslovenske narodne armije, teritorijalne odbrane, Vojske Jugoslavije i policije, jer je članom 243. stav 1. Zakona o službi u oružanim snagama i članom 206. stav 1. Zakona o Vojsci Jugoslavije određeno da se u ratnom stanju ne primenjuju odredbe tih zakona o odgovornosti države za štetu, uključujući i odredbe Zakona o obligacionim odnosima o objektivnoj odgovornosti.

2) Odgovornost države Savezne Republike Jugoslavije za navedene štete ne postoji i zbog toga što one nisu prouzrokovane njenim protivpravnim aktima već protivpravnim aktima država

⁸ dr Zdravko Petrović, „Odgovornost države za štetu građanima u uslovima ratnog stanja“, časopis „Izbor sudske prakse“, Beograd, br. 1/2000.

⁹ dr Zdravko Petrović, „Odgovornost za štetu koju su pretrpeli pripadnici vojske Jugoslavije i MUP-a Srbije za vreme agresije NATO“, časopis „Izbor sudske prakse“, Beograd, br. 3/02, str. 60

članica NATO, koje su ih prouzrokovale svojim bombama, raketama i drugim borbenim sredstvima.

3) Nijednim od poznatih metoda tumačenja prava, odredbu iz člana 218. stav 2. Zakona o službi u oružanim snagama nije moguće protumačiti tako da je za štetu koju su pretrpeli pripadnici teritorijalne odbrane odgovorna federacija, kako je to zaključeno na Savetovanju od 4. decembra 1996. godine, pošto je tačkom 2. prvog stava istog člana izričito određeno da su za tu štetu odgovorne republike, autonomne pokrajine, opštine i organizacije udruženog rada koje su osporavale pojedine jedinice teritorijalne odbrane. Svi drugi razlozi koji su motivisali sudove da usvoje navedeni zaključak ne predstavljaju tumačenje već stvaranje prava.

4) Odredbe čl. 173. i 174. Zakona o Obligacionim odnosima nije moguće protumačiti tako da država Savezna Republika Jugoslavija, kao odgovorno lice, odgovara samo za naknadu nematerijalne štete i samo prema određenim kategorijama lica, budući da objektivna odgovornost znači odgovornost za naknadu materijalne i nematerijalne štete i prema svim oštećenim licima (odgovornost erga omnes)¹⁰.

Uvidom u neobjavljene materijale sa sednica Saveznog suda u proširenom sastavu dolazi se do zaključka da je većina sudija, sa izuzetkom sudija Vrhovnog suda Crne Gore i Vrhovnog vojnog suda u početku stajala na stanovištu o neodgovornosti države za naknadu štete pri čemu je ključni argument bio da to zakonom nije priznata šteta.

Stav Saveznog suda po spornom pitanju

Savezni sud je svojom presudom¹¹ odbio zahtev za zaštitu zakonitosti Saveznog državnog tužioca uloženog protiv presude Vrhovnog suda Srbije Rev. br. 4548/2000 od 18. 10. 2002. godine kao neosnovan sa sledećih razloga:

10 mr Nikola Mihajlović, „Odgovornost države za štetu koju su u oružanim sukobima od 1990. do 1999. godine pretrpela fizička lica“, uspešno odbranjena doktorska disertacija novembra 2002. godine na Privrednoj akademiji u Novom Sadu.

11 Predmet Saveznog suda Gzs broj 4/02 od 30.09.2002. godine.

Presudom Opštinskog suda u Vranju P. br. 1268/99 od 14. 03. 2000. godine u izreci pod 1. tužena je obavezana da na ime naknade nematerijalne štete tužiocu plati za pretrpljene fizičke bolove 50.000 dinara, za umanjenu životnu aktivnost 100.000 dinara, za pretrpljeni strah 15.000 dinara i za naruženost 15.000 dinara, sve sa zakonskom zateznom kamatom počev od 14. 03. 2000. godine do isplate. U izreci pod 2. višak tužbenog zahteva tužioca za naknadu nematerijalne štete kao neosnovan je odbije, a u izreci pod 3. tužena je obavezana da tužiocu naknadi parnične troškove 7.851,45 dinara.

Odlučujući o žalbi tužene Okružni sud u Vranju je presudom Gž. br. 848/00 od 19. 05. 2000. godine prvostepenu presudu u dosuđujem delu – izreci pod 1., i o troškovima parničnog postupka u izreci pod 3. preinačio tako što je tužbeni zahtev tužioca za naknadu nematerijalne štete u celosti kao neosnovan odbio i odlučio da svaka stranka snosi svoje troškove parničnog postupka.

Vrhovni sud Srbije u Beogradu je presudom Rev. 4548/00 od 18. 10. 2001. godine preinačio navedenu drugostepenu presudu Okružnog suda u Vranju u stavu prvom i trećem izreke tako što je žalbu tužene kao neosnovanu odbio i presudu prvostepenog suda u izreci pod 1. i 3. potvrdio.

Protiv presude Opštinskog suda u Vranju P. br. 1268/99 od 14. 03. 2000. godine i presude Vrhovnog suda Srbije Rev. br. 4548/2000 od 18. 10. 2001. godine Savezni državni tužilac je podigao zahtev za zaštitu zakonitosti zbog „povrede zakona“.

Zahtev za zaštitu zakonitosti nije osnovan.

Prema činjeničnom stanju koje je utvrđeno u pravosnažno okončanom postupku tužilac je kao aktivno vojno lice – stariji vodnik I klase pri vojnoj policiji – dana 28. 03. 1999. godine u Prištini pretrpeo teške telesne povrede. Do povređivanja tužioca došlo je u momentu kada je izvršavajući službeni vojni zadatak na sprovođenju uhapšenog albanskog teroriste, noću, oko 22 časa, na vozilo u kome se nalazio iz zasede ispaljeno više rafala od strane terorista albanske nacionalnosti. Tom prilikom tužilac je zadobio povrede u vidu prostrelne rane leve noge u predelu levog skočnog zgloba sa prelomom unutrašnjeg gležnja i sa defektom kože i potkožnih mišića sa unutrašnje i prednje strane levog skočnog zgloba. Radilo se o teškoj telesnoj povre-

di, zbog koje je tužilac trpeo intenzivne fizičke bolove dužeg vremenskog trajanja i strah jakog intenziteta zbog neposredne životne opasnosti u trenutku povređivanja, a onda posttraumatski strah za ishod lečenja. Životna aktivnost tužioca umanjena je 40% jer je umanjena funkcionalnost leve noge, zbog čega tužilac neke životne aktivnosti više neće moći da obavlja (da se bavi sportom, da upravlja motornim vozilom i dr.), dok će neke moći obavljati uz pojačane napore. Najzad, zbog dva ožiljka na levoj nozi i smanjene fleksije stopala kod tužioca postoji naruženost srednjeg stepena.

Polazeći od izloženog činjeničnog stanja prvostepeni sud je primenom odredbi člana 174. člana 180. i člana 200. stav 1. ZOO tuženu obavezao da tužiocu naknadi nematerijalnu štetu u dosuđenim iznosima.

Odlučujući o žalbi tužene Okružni sud je presudu prvostepenog suda preinačio i tužbeni zahtev za naknadu štete u celosti kao neosnovan odbio. Svoju odluku zasnovao je na stanovištu da je tužilac telesne povrede zadobio u uslovima ratnog stanja, a ni jednim pozitivnim propisom nije ustanovljena odgovornost države za štete nastale za vreme rata.

Vrhovni sud Srbije je odlučujući o reviziji tužioca preinačio drugostepenu presudu i žalbu tužene izjavljenu protiv prvostepene presude odbio, nalazeći da je tužena odgovorna za štetu koji pretrpi vojno lice i u uslovima ratnog stanja, i to kako po pravilima o objektivnoj odgovornosti, tako i po odredbama Zakona o radnim odnosima. Te odgovornosti tužena se po shvatanju Vrhovnog suda ne može osloboditi na osnovu člana 177. stav 2. ZOO jer je rat bio predvidiv.

Smatrajući navedeno stanovište Vrhovnog suda Srbije pogrešnim, u zahtevu za zaštitu zakonitosti Savezni državni tužilac ističe da to shvatanje nema uporište u pozitivnim propisima. Zakon o Vojsci Jugoslavije za slučaj oštećenja organizma ili smrti vojnog lica predviđa niz prava čiji je krajnji cilj obeštećenje i kada je reč o vojnom licu nema mesta davanju naknade i po opštim pravilima o odgovornosti za naknadu štete. Pored toga, stupanjem u aktivnu vojnu službu koja se profesionalno bavi vojnim aktivnostima kao opasnom delatnošću, vojna lica su prihvatila rizik štetnih posledica takve delatnosti i nemaju pravo na naknadu osim po onim osnovima koja im priznaje

Zakon o Vojsci Jugoslavije i Zakon o osnovnim pravima boraca, vojnih lica i porodica palih boraca.

Izloženo stanovište u zahtevu za zaštitu zakonitosti se ne može prihvatiti.

Tužilac je u momentu povređivanja bio profesionalni vojnik na službi u Vojsci Jugoslavije. U odsustvu posebnih odredbi o pravu zaposlenih u Vojsci Jugoslavije na naknadu nematerijalne štete za slučaj povrede na radu ili u vezi sa radom, ili odredbi koje bi takvo pravo vojnog lica isključile, analogno se imaju primeniti odredba Zakona o osnovama radnih odnosa, jer je radni odnos u smislu člana 2. tog Zakona i odnos na osnovu rada između zaposlenog i države koji se zasniva na osnovu akta nadležnog organa, a prema članu 22. stav 1. Zakona o Vojsci Jugoslavije profesionalni vojnik postaje se danom stupanja u službu na osnovu akta nadležnog organa, odnosno ugovora. Prema odredbi člana 62. stav 5. Zakona o osnovama radnih odnosa ako zaposleni pretrpi povredu ili štetu na radu ili u vezi sa radom, poslodavac je dužan da mu štetu naknadi. Uslovi te odgovornosti su da je šteta nastala u radu ili u vezi sa radom i da ne postoje uslovi za isključenje odgovornosti poslodavca. U konkretnom slučaju nije sporno da je tužilac povređen 28. 03. 1999. godine i da je do povređivanja došlo pri obavljanju službenog zadatka u vojsci na suzbijanju terorističkih aktivnosti na Kosovu i Metohiji, a notorna je činjenica da takva aktivnost vojske predstavlja opasnu delatnost. Zato i po oceni ovog Suda tužena po osnovu kauzalne odgovornosti odgovara za štetu koju je tužilac pretrpeo kao posledicu zadobijenih povreda pri obavljanju vojne dužnosti (član 173. i član 174. ZOO).

Tačan je navod u zahtevu za zaštitu zakonitosti da Zakon o Vojsci Jugoslavije sadrži niz odredbi o pravima na socijalnu zaštitu vojnih lica, između kojih je i pravo na jednokratnu novčanu pomoć u vezi sa oštećenjem organizma zbog povreda za vreme službe ili u vezi sa službom u vojsci (član 231. Zakona). Obezbeđenje prava po osnovu socijalne zaštite ne isključuje pravo vojnog lica na naknadu nematerijalne štete po opštim pravilima o odgovornosti ukoliko ona nastupi. Jednokratna novčana pomoć zbog oštećenja organizma usled povrede za vreme službe ili u vezi sa službom po nalaženju ovog Suda ima smisao naknade za umanjenu životnu aktivnost, ali tužena u toku sudskog postupka

nije isticala da je tužiocu takva pomoć isplaćena da bi se njen iznos mogao uzeti u obzir pri odmeravanju visine novčane naknade štete zbog umanjene životne aktivnosti tužioca.

Teške telesne povrede zbog kojih u ovoj parnici traži novčanu naknadu nematerijalne štete tužilac je zadobio 28. 03. 1999. godine, odnosno u periodu ratnog stanja. Međutim, ova šteta se po shvatanju ovog Suda ne može smatrati ratnom štetom, jer nije prouzrokovana oružanim akcijama, odnosno ratnim dejstvima NATO zemalja, niti je sa njima u uzročnoj vezi, već radnjama albanskih terorista kojih je bilo pre, u toku, a i nakon NATO agresije. Stoga se u konkretnom slučaju i ne postavlja pitanje odgovornosti tužene u uslovima ratnog stanja, kojim su se tužena i nižestepeni sudovi u ovoj parnici nepotrebno bavili.

Nalazeći sa izloženih razloga da postoji osnov odgovornosti tužene za naknadu nematerijalne štete kao posledice povreda tuženog zadobijenih pri obavljanju vojne dužnosti, i da je visina novčane naknade pravično odmerena s obzirom na vrstu i težinu telesnih povreda, te vrstu i težinu posledica koje je s tim u vezi tužilac pretrpeo i koje trpi, Saveni sud je primenom člana 415. u vezi člana 393. ZPP-a odlučio kao u izreci.

Zaključna razmatranja

Iz izvršene analize stavova zauzetih u sudskoj praksi i teoriji proizilazi osnovan zaključak da su ti stavovi veoma različiti, reklo bi se, čak divergentni:

- prema prvoizraženom stavu: Država Savezna Republika Jugoslavija odgovorna je za naknadu štete pripadnicima Vojske Jugoslavije i policije, kao i članovima porodica poginulih i ranjenih pripadnika oružanih snaga u periodu ratnog stanja od 24. 03. 1999. do 26.06.1999. godine.
- prema drugom stavu: Država Savezna Republika Jugoslavija nije odgovorna za štete koje su u oružanim sukobima od 1990. do 1999. godine pretrpeli pripadnici Jugoslavenske narodne armije, teritorijalne odbrane, Vojske Jugoslavije i policije, jer je članom 243. stav 1. Zakona o službi u oružanim snagama i članom 206. stav 1. Zakona o Vojsci Jugoslavije određeno da se u ratnom stanju ne primenjuju odredbe tih zakona o odgovornosti

države za štetu, uključujući i odredbe Zakona o obligacionim odnosima o objektivnoj odgovornosti.

Ono što je važno istaći na kraju je to da oba izneta, divergentna, pravna stanovišta jedinstveno zaključuju da žrtve agresije NATO pakta treba obešteti na bazi socijalne pravde donošenjem posebnog Zakona o naknadi ratne štete.

Tim zakonom se moraju utvrditi izvori sredstava za plaćanje javnih obeštećenja; krug lica kojima pripada pravo na javno obeštećenje; obim naknade odnosno javnog obeštećenja; organi koji će sprovesti odgovarajuće postupke i sam postupak za naknadu pretrpljene ratne štete itd.

Smatramo da je to jedini način da se obezbedi racionalna upotreba državnih sredstava, izbegne vođenje više desetina hiljada nepotrebnih i dugotrajnih sudskih sporova, plaćanje ogromnih sudskih taksi i kamata i da se oštećenim licima na brz i jednostavan način obezbedi isplata pripadajuće naknade odnosno javnog obeštećenja¹²

RASPRAVE

*Đurđe Ninković,
advokat iz Beograda*

ADVOKATURA, PRIVATIZACIJA I DENACIONALIZACIJA

Među prioritetnim zadacima originalnog DOS-a iz decembra 2000. godine nalazila se denacionalizacija kao treći po redu u okviru jačanja pravne države i uvođenja transparentne vlast. Privatizacija je bila peti po redu zadatak u okviru programa za jačanje privrede. Zakon o privatizaciji je donet 29. juna 2001. godine, a Zakona o denacionalizaciji ne samo da još uvek nema, nego nije ni uvršten među predloge vladinih zakona koji čekaju na red da dođu pred Narodnu skupštinu. Denacionalizacija u našem pozitivnom zakonodavstvu pominje se samo u članovima 15., 60. i 61. Zakona o privatizaciji. Tako član 15. određuje da se u privatizaciji može prodavati i nacionalizovana imovina koja će biti nadoknađena bivšim vlasnicima isključivo iz novčanih sredstava Republike Srbije. Tačka 3) prvog stava člana 60. predviđa da će se sredstva ostvarena prodajom u postupku privatizacije koristiti za isplatu naknade licima čija je imovina nacionalizovana. Najzad, drugim stavom člana 60. predviđeno je da se 5% sredstava od prihoda iz privatizacije izdvoji za isplaćivanje naknada licima čija je imovina nacionalizovana.

Dakle, članom 15. Zakona o privatizaciji otvorena je mogućnost prodaje imovine oduzete starim vlasnicima bez prethodnog plaćanja pravične naknade i bez utvrđivanja javnog interesa. Tim Zakonom prekršen je čitav niz odredbi kako Ustava Srbije tako i Ustava Jugoslavije, Ustavne povelje Srbije i Crne Gore,

Zakona o eksproprijaciji, pa čak i Krivičnog zakona. Umesto da se obnavlja i utvrđuje porušena imovinska sigurnost, pod novom demokratskom vlašću vidimo dodatno unižavanje i uništavanje shvatanja o važnosti privatne svojine. Ono što je za vlasti Slobodana Miloševića učinjeno sa nacionalizovanim stanovima, sada se obnavlja sa privrednim preduzećima.

U dve trećine aukcijskih prodaja javili su se stari vlasnici i podneli tužbe za povraćaj imovine, tražili donošenje privremenih mera zabrane prodaje, pa čak podneli krivične prijave za utaju odnosno prodaju tuđe stvari. Sudovi do sada uglavnom nisu udovoljavali ovim zahtevima zasnivajući svoje odluke na spornom članu 15. Zakona o privatizaciji. Međutim, sudovi gube iz vida načelo pravičnosti koje im nalaže da ne primenjuju nepodnošljivo nepravedan zakon.

Ustavni sud Srbije uzeo je u postupak inicijativu za ukidanje člana 15. Zakona o privatizaciji i naložio Narodnoj skupštini Republike Srbije da se izjasni. Videćemo kakvu odluku će doneti.

Zakonodavac je pobrkao ciljeve privatizacije. Osnovni cilj privatizacije nije popunjavanje državne blagajne novcem dobijenim od prodaje preduzeća, koja se prodaju budzašto. Osnovni cilj privatizacije je što brža transformacija preduzeća iz učmalih družina koje su služile za što veće zapošljavanje prijatelja i rođaka u kompetitivne i profitabilne organizacije. Taj isti glavni cilj se postiže i denacionalizacijom.

Modeli denacionalizacije

Rad na izradi nacrtu Zakona o povraćaju imovine započeo je u Ministarstvu pravde u martu 2001. godine gde je formirana radna grupa sastavljena od iskusnih advokata, sudija i univerzitetskih profesora. U radu grupe učestvovali su i predstavnici Ministarstva za privredu i privatizaciju, savetnici Svetske banke i predstavnici udruženja starih vlasnika. Konsultovani su zakoni o denacionalizaciji svih bivših socijalističkih zemalja Istočne Evrope. Svi zakoni, osim Mađarskog i Hrvatskog zasnivaju se na principu vraćanja u naturi.

Tako je za osnovni princip našeg nacrtu zakona uzet fizički povraćaj gde god je to moguće, a naknada u ostalim slučajevima.

Predstavnici Svetske banke bili su protiv vraćanja imovine u fizičkom obliku. Ukoliko bi se odbacio model denacionalizacije putem vraćanja imovine u naturi i usvojio Mađarski model isplate došlo bi se do umnožavanja nepravde prema starim vlasnicima i prepuštanja svih važnijih preduzeća strancima z amale pare. Naime, u Mađarskoj su stari vlasnici dobili mizernu naknadu po regresivnoj skali, a isplata je izvršena u obveznicama koje je moguće upotrebiti samo za kupovinu preduzeća koja se prodaju na aukcijama. Te obveznice su se na tržištu prodavale za 20% njihove nominalne vrednosti. S druge strane, inostrani kapital je kroz tendere i na aukcijama otkupio sva najbolja mađarska preduzeća. Pošto je jeftino kupljena, a vlasnik nije Mađar, neka od tih preduzeća se zatvaraju da ne bi konkurisala proizvodima iste korporacije koji se uvoze iz drugih zemalja, a u drugim slučajevima se proizvodnja izmešta u Kinu ili na Filipine gde je radna snaga jeftinija nego u Mađarskoj. Da li svetska banka želi dobro Srbiji kada zagovara takav model denacionalizacije i privatizacije?

Rad na izradi Zakona o denacionalizaciji odvijao se uz učešće javnosti i po završetku rada u junu mesecu 2001. godine Ministarstvo pravde i lokalne samouprave štampalo je i objavilo nacrt. Taj nacrt je odbačen, i sada se u Ministarstvu finansija priprema novi nacrt, ali u najstrožoj tajnosti. Čak ni ministri u vladi ne mogu da dobiju tekst nacrta niti imaju uvida u rad komisije. Očigledno se radi o povratku na stare metode rada u tajnosti, van kontrole i uvida zainteresovanih građana sa namerom stavljanja javnosti pred svršen čin.

Osnovni ciljevi denacionalizacije

Na prvom mestu treba odrediti šta su osnovni ciljevi denacionalizacije. Najčešće se govori o ispravljanju nepravde nanete vlasnicima. Zaista, jedno od osnovnih ljudskih prava je pravo na imovinu i ukoliko je ono povređeno treba povredu otkloniti.

Mnogo manje se govori o uspostavljanju imovinske sigurnosti. Međutim, uspostavljanje imovinske sigurnosti ne može se postići dok se ne sprovede restitucija oduzete imovine.

Ispravljanje nepravde

Ukoliko uzmemo da je osnovni cilj denacionalizacije ispravljanje nepravde nanete vlasnicima onda se za način toga ispravljanja treba obratiti već postojećem zakonodavstvu.

Zakon o obligacionim odnosima u članu 185. ustanovljava princip „restitutio in integrum“ kao osnovni princip naknade. Pošto uspostavljanje pređašnjeg stanja ne predstavlja potpunu naknadu u svim slučajevima, a u nekim slučajevima nije moguće, zakonodavac je odredio da će se tada dati naknada u novcu.

Dakle, da bi se ispravila nepravda naneta vlasnicima treba principe uspostavljene Zakonom o obligacionim odnosima, u mери u kojoj je to moguće, pretočiti u novi zakon o denacionalizaciji.

Uspostavljanje imovinske sigurnosti

Ukoliko, pak, uzmemo da je osnovni cilj denacionalizacije uspostavljanje imovinske sigurnosti, onda treba razmotriti razloge zbog kojih je stvorena imovinska nesigurnost, pa zatim odrediti načine na koje će se ona otkloniti.

Kod nas je, nizom revolucionarnih zakona od 1945. pa sve do 1958. godine kršeno pravo nepovredivosti privatne imovine. Zakonima o nacionalizaciji i Zakonima o agrarnoj reformi oduzimana su kako mala tako i velika imanja. Neko može s pravom ukazati da su zemlje poznate po visokom stepenu zaštite imovinske sigurnosti, kao što su Engleska ili Francuska, vršile nacionalizaciju, a da time nije narušeno načelo imovinske sigurnosti. I posle sprovedene nacionalizacije u tim zemljama su ostali jasni svojinski odnosi i tačno se zna kome šta pripada.

Razlika je u tome što je u tim zemljama vlasnicima odmah isplaćivana tržišna naknada za vrednost nacionalizovanih željeznica, rudnika ili banaka, dok kod nas naknada nije plaćena. Naš Zakon o nacionalizaciji u članu 10. sadrži odredbu kojom se država obavezuje da donese prateće propise na osnovu kojih će biti izdate državne obveznice i isplaćena vrednost oduzete imovine. Međutim, ti prateći propisi nisu bili doneti i naknada nikada nije bila niti utvrđena niti isplaćena.

Dakle, zemlje koje su vršile nacionalizaciju uz isplatu pravične naknade ugasile su potraživanja starih vlasnika prema oduzetoj imovini. Kod nas, naprotiv, sprovedeno je oduzimanje bez plaćanja naknade, tako da su prava vlasnika ostala živa. Ta neugašena, živa prava vlasnika na imovinu čijega su poseda lišeni primenom državne sile, predstavljaju danas veliki izvor imovinske nesigurnosti.

Da bi se imovinska nesigurnost u potpunosti otklonila potrebno je izvršiti denacionalizaciju u skladu sa načelima već zacrtanim u našem zakonodavstvu. Dakle, osnovno načelo bi bilo povraćaj u pređašnje stanje, u subsidijerno načelo naknada u drugoj imovini ili novcu. Tek takav povraćaj imovine imao bi pravni učinak potpunog postizanja imovinske sigurnosti uz ponovno uspostavljanje ili potpuno gašenje vlasničkih prava sopstvenika.

Crna Gora je na dan 16. jula 2002. godine donela Zakon o pravednoj restituciji čiji je osnovni princip vraćanje imovine u fizičkom obliku. Da li je moguće u Srbiji doneti zakon zasnovan na principu naknade u novcu i tako državljane jedne iste državne zajednice staviti u neravnopravan položaj.

Isplata naknade predstavlja nastavak i dovršenje nacionalizacije

Zakon o denacionalizaciji koji bi predvideo isplatu naknade za imovinu oduzetu protiv volje vlasnika kao osnovno i jedino načelo ne bi ispravio nepravdu nanetu vlasnicima niti bi uspostavio imovinsku sigurnost. Taj bi zakon bio u suprotnosti sa Ustavom Republike Srbije i Ustavom Savezne Republike Jugoslavije.

Član 34. Ustava Republike Srbije jamči pravo svojine. Član 63. dozvoljava da se nepokretnosti mogu eksproprisati uz pravičnu naknadu ako to zahteva opšti interes utvrđen na osnovu Zakona.

Ustavna povelu državne zajednice Srbije i Crne Gore u članu 11. govori o zaštiti svojine. Član 51. Ustava SR Jugoslavije jamčio je pravo svojine. Član 69. je utvrdio da niko ne može biti lišen svojine, niti mu se ona može ograničiti, osim kad to zah-

teva opšti interes utvrđen u skladu sa zakonom, uz naknadu koja ne može biti niža od tržišne. Ustav SFR Jugoslavije iz 1974. godine poznaje samo ograničeno pravo svojine. Međutim i on prvim stavom člana 82. određuje da se nepokretnosti na koje postoji pravo svojine mogu samo ekspropisati uz pravičnu naknadu, ako to zahteva opšti interes.

Dakle, od 1974. godine domaće zakonodavstvo ne poznaje ustanovu nacionalizacije. Ukoliko bi se sada doneo zakon kojim bi se odredila isplata novčane naknade vlasnicima oduzete imovine protiv njihove volje, to bi bilo oživljavanje člana 8. Zakona o nacionalizaciji privatnih privrednih preduzeća od 5. decembra 1946. godine koji kaže da će država dati naknadu za nacionalizovanu imovinu sopstvenicima nacionalizovanih preduzeća; ili oživljavanje sramotnih odredbi o naknadi za nacionalizovane nepokretnosti Glave III. Zakon o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta; ili oživljavanje člana 4. Zakona o agrarnoj reformi od 28. avgusta 1945. kojim se zemlja oduzima sa celokupnim živim i mrtvim poljoprivrednim inventarom bez ikakve odštete vlasnicima.

Takav zakon ne bi ispravio nepravdu nanetu vlasnicima niti bi uspostavio imovinsku sigurnost, jer imovinska prava ne bi bila ugašena na način usklađen sa sadašnjim ustavima i zakonodavstvom, niti ugašena na pravičan način.

Povraćaj imovine

Dakle, vidi se da je otklanjanje nepravde povezano sa uspostavljanjem imovinske sigurnosti i da jedan cilj ne može biti postignut uz zanemarivanje drugog cilja. Stoga je neophodno donošenje zakona o denacionalizaciji koji bi bio u skladu sa važećim zakonodavnim rešenjima, kako je gore već izloženo.

Da li je zakon o denacionalizaciji zasnovan prvenstveno na načelu povraćaja u pređašnje stanje u skladu sa mogućnostima Srbije i sprovodljiv? Ako se govori o finansijskim mogućnostima Srbije, koje su vrlo male, jedini zakon koji može da se sprovede je zakon zasnovan na načelu povraćaja u pređašnje stanje. Takav način restitucije ne košta ništa, jer samo treba u zemljišnim knjigama i registrima preduzeća promeniti upisane

vlasnike. Dakle, što više vraćanja imovine u fizičkom obliku, to manji troškovi sprovođenja zakona.

Neizostavno će se pojaviti niz slučajeva u kojima povraćaj u fizičkom obliku nije moguć. Ukoliko se u tim slučajevima oduzeta imovina može nadoknaditi drugom državnom ili društvenom imovinom iste vrednosti ni tu neće biti značajnog troška. Tek u slučajevima gde nije moguće vratiti imovinu, niti je zameniti drugom imovinom, postavlja se pitanje naknade u novcu.

Pošto će najveći deo imovine biti vraćen u fizičkom obliku, biće mnogo manji teret isplate onoga dela koji ne može biti vraćen. Taj deo može da se finansira pozajmicom od vlasnika, ili, drugim rečima, izdavanjem državnih obveznica. Isplata kamate i glavnice može da se rasporedi na bivše nosioce stanarskog prava koji su kupili svoje stanove ispod tržišne cene i na one vlasnike kojima je imovina vraćena u fizičkom obliku. Dakle, denacionalizacija bi sama sebe finansirala.

Uspeh denacionalizacije mnogi pogrešno ocenjuju prema količini vraćene imovine i prema broju vlasnika kojima je imovina vraćena. Ustvari, denacionalizacija je uspela ukoliko se sprovodi na osnovu pravičnog, jasnog, uz poštovanje ustava i ljudskih prava sačinjenog zakona. Naime, samim donošenjem vidljivog zakona o denacionalizaciji uspostavlja se imovinska sigurnost.

Uspostavljanje imovinske sigurnosti oživeće privredu i u finansijske tokove uneti veliki mrtvi kapital. Kroz hipotekarne kredite stari vlasnici će brzo doći do obrtnog kapitala kojim će moći da pokrenu rad svojih preduzeća. Preduzeća će najzad početi da rade sa profitom i da državi plaćaju porez umesto da od države traže dotacije. Korist od denacionalizacije za ekonomiju, dakle za sve građane Srbije, biće višestruko veća od troškova sprovođenja i osetiće se odmah po donošenju zakona.

Advokatura i denacionalizacija

Advokati treba da budu spremni za dolazak Zakona o denacionalizaciji. Međutim, pošto se na izradi nacрта zakona radi sakriveno od očiju javnosti teško je predvideti koji model će biti usvojen i kakva prava i obaveze iz toga zakona mogu da pro-

isteknu za građane. U svakom slučaju advokat može da savetuje svojim štićenicima da prikupljaju dokumentaciju o imovini na koju polažu pravo. U slučaju gde se pojavljuje veći broj mogućih naslednika advokat bi trebalo da pomogne u zaključenju sporazuma o podeli nasleđa koji bi se zasnivao na odredbama Zakona o nasleđivanju, kako bi se izbegli nepotrebni sporovi između naslednika oko raspodele imovine koja se vraća ili oko raspodele novčane naknade.

*Mr Slobodan Gavrilović,
advokat iz Beograda*

INTELEKTUALNA SVOJINA – „NAJSVETIJA OD SVIH SVOJINA“?

Okosnicu pravne zaštite autora, interpretatora i producerskih organizacija predstavlja Zakon o autorskom i srodnim pravima, donijet 1998. godine. Može se reći da je taj zakon u dobroj mjeri upodobljen standardima međunarodnih konvencija i zakona zemalja razvijene autorskopravne zaštite. Međutim, ovaj zakon – kao ni ostali propisi koji regulišu pravni status autora, ne primjenjuje se na način koji bi autorima obezbjeđivao pouzdanu zaštitu. Razlozi tome su brojni, ali se svode na zapostavljenost nauke, kulture i uopšte intelektualnog stvaralaštva u našem društvu.

Posljednjih godina sveopšteg siromašenja snažno je prisutna tendencija svojevrsne proleterizacije autora i drugih intelektualnih stvaralaca.

Sistematski je devastirana akademska, umjetnička i kulturna elita. Do krajnosti je sužen prostor autonomije autora u izboru posla i angažmana, a time i uslova saradnje sa korisnicima njihovih djela. Prihvataju se i ponude koje su ispod profesionalnih, estetskih i drugih standarda, a o visini honorara da se i ne govori. Daj šta daš. Ne odbijaju se nagrade i ponude za učešće u žiriranju koje potiču od onih kojima manjka ugled, ali pretiče novac (sumnjivog porijekla), dovodeći čak i ugledna autorska imena u situaciju po svemu nedoličnog pristajanja. Promoviše se klima lažnih kulturnih vrijednosti i modela a zatiru autentična stvaralačka dostignuća, pogotovu ona alternativna.

U toj i takvoj društvenoj atmosferi relativizovan je sam smisao autorskopravne zaštite. Zakonski uslov da se autorski ugovori moraju zaključiti u pismenoj formi nedovoljno se poštuje (radi se „na riječ“), što ishodi brojne sporove i nesporzume, pogotovu u situaciji kada autor ispuni svoju obavezu a honorar mu nije plaćen. Prisutna je praksa da korisnici autorskih djela sve češće sačinjavaju tipske ugovore u kojima su klauzule apsolutno u sopstvenu korist, a na uštrb čak minimalnih interesa autora i izvođača.

Ni pravosuđe nije bivalo na nivou svog zadatka. Bez inače neophodne „jurističke senzibilitnosti“ za svu specifičnost materije intelektualne svojine, sudski postupci su nerijetko vođeni na takav način da su svojom sporošću i nesrazmjernim troškovima naprosto odbijali autore od same ideje obraćanja sudu za pravnu zaštitu.

„Piraterija“ je priča za sebe – opšte mjesto gotovo svih razgovora koji se povedu na temu autorskopravne zaštite. Riječ je o pojavi koja poput kancera razjeda samu supstancu sistema zaštite intelektualne svojine uopšte. Problem je poprimio te razmjere da su pojedine TV kuće čak najavljivale (neovlašćeno) prikazivanje svjetskih filmskih hitova! To je bilo sredstvo besramne manipulacije kojom je publika odvrćana od drugih životnih sadržaja (posebno tada aktuelnih uličnih protesta), a sve pod kvazipatriotskim pravdanjem da se time uzvrća udarac svjetskim moćnicima koji su nam zaveli svakovrsne sankcije.

Da li je petooktobarski prevrat šta promijenio u ovom pogledu? Šta država čini i smjera da autori i drugi stvaraoci steknu dostojniji status i zaštitu? Da li je kovanica „kulturno tržište“ apsolutna i spasonosna formula nekakvog izbavljenja, ili se pak radi o još jednoj od novokomponovanih bajalica – fetišu iza kojega se frazerski zaklanjaju oni koji nemaju ideju kako i šta bolje? Jednom riječju, šta učiniti za autorsko pravo da bi ono nama uzvratilo?

U odgonetanju odgovora na ova pitanja i zapitanosti neophodno je uputiti barem pogled na istorijat mukotrpane borbe za uspostavljanje i unapređenje autorskopravne zaštite. Echo efektnog usklik koji potiče iz teorije prirodnog prava da je intelektualna svojina „najsvetija od svih svojina“ obavezuje nas da inspiraciju za rješavanje brojnih problema ostvarivanja autor-

skoppravne zaštite potražimo u periodu od njenih prapočetaka, pa nadalje. Dakle:

Obrisi autorskog prava, kakvog ga danas poznajemo, nastaju u duhovnoj klimi prosvetiteljstva i preobražaja feudalnog u buržoasko društvo.

Međutim, prapočeci autorskopravne zaštite sežu u antičko doba. Talenat autora je cijenjen kao Božji dar, a intelektualno stvaralaštvo je uvažavano. Doduše, priznanja i nagrade bile su mahom moralne prirode – autorima je sledovala „besmrtnost“, „lovorov vijenac“ i sl. Ali autori nisu ostajali bez materijalne podrške. Tako je, recimo, Eshil dobijao pomoć od Polisa i bio pozivan da boravi na dvoru kod Hijerona. Fidija je naplaćivao izradu statua, Sokrat i Platon su dobijali materijalnu naknadu od svojih učenika. U čast boga Dionisa pozivani su ugledni pisci, dramski i epski pjesnici da učestvuju na takmičenjima na kojima su dobijali razna priznanja.

Ovdje već susrećemo i zahtjeve autora da budu plaćeni za svoja djela. Pjesnik Marcial, u svojim epigramima, obraća se čitaocu i kaže: „Dok god uživaš u mom djelu tražićeš od mene još nekoliko stihova. Plati, dragi čitaoče. Ostaješ nijem, praviš se da ne čuješ. Onda zbogom“.

Mnogi vladari, ne samo u starom Rimu i Grčkoj, redovno su pozivali književnike i umjetnike na svoje dvorove i bogato ih nagrađivali. Među tim vladarima, blagodarnim prema autorima, bilo je i onih koje istorija pamti kao tirane. Šta više, pomaganje umjetnika je preraslo u stvar društvenog prestiža.

Tom vremenu treba da zahvalimo za neke od pojmova koji i danas opstaju u rječniku autorskog prava. Autorski honorar, kao naknada za rad autora, potiče od latinske reči „honorarium“. Današnja riječ plagijat vodi porijeklo od latinske riječi „plagiarius“: kradljivac ljudi. Mecenat – praksa opomaganja umjetnika potiče od Mecene, ličnosti u vladi Oktavijana Augusta, zapamćenog kao posebno blagonaklonog pokrovitelja Horacija, Vergilija i drugih znamenitih pjesnika onog doba. Jasno, to ne znači da književnici i autori nisu zapadali u nemilost tadašnjih moćnika.

Knjige su u to doba pisane i prepisivane na egipatskom papi-rusu. Tzv. bibliopoli su bili u ulozi izdavača, a knjige su se umnožavale tako što bi tekst bio glasno čitan velikom broju

prepisivača. Od kvaliteta prepisanog teksta zavisio je ugled pojedino bibliopola, kao i cijena knjige.

U srednjem vijeku status autora se nije mnogo izmijenio. Prepisivanje rukopisa sada vrše kaluđeri po manastirima. S obzirom na ovakav način umnožavanja knjige su bile skupe, a broj pisмениh ljudi mali, te su pisana djela bila teško pristupačna. Autori stoga nisu imali pravo iskorišćavanja svojih djela, već su bili počastvovani što je njihovo djelo prepisivano, i time popularizovano. Književnici uglavnom nisu imali ekonomsku korist od umnožavanja svojih djela, dok su likovni umjetnici dobijali izvjesnu naknadu ako su djelo radili po narudžbini. Zaštita autorskih moralnih prava bila je sporadična, u zavisnosti od volje vladara i društvenog položaja autora. Jedan broj djela stvarala je vlastela na dvorovima, pa autori nisu ni tražili naknadu za stvaralački rad. Isto tako jedan broj autora pripadao je visokom sveštenstvu koje je, živeći u manastirima, imalo obezbjeđen život. Postojala je i treća kategorija stvaralaca, naročito graditelja, freskoslikara, ikonopisaca i sl., koji su radili svuda gdje su bili pozivani, dakle po narudžbini. Ti umjetnici su za svoj rad dobijali naknadu. Interesantno, u jednom članu Dušanovog zakonika propisuje se naknada za izradu i pisanje hrisovulja i to: „... logotetu 30 perpera za hrisovulju... a dijaku za pisanje 6 perpera“.

Epohalnim Guttembergovim pronalaskom štamparije, bitno se olakšava umnožavanje knjiga, a pozicija autora se u mnogome mijenja. Izdavači od autora otkupljuju rukopise, uz plaćanje naknade, štampaju ih i izdaju. Ime izdavača se obilježavalo na vidnom mjestu, za razliku od imena autora, koje je često izostavljano. Smatralo se da autor, pošto je dobio naknadu od izvođača, nema više nikakvih prava na ustupljenom delu. Čim je knjiga izdata od prvog izdavača, ostali izdavači mogli su slobodno da je prešampavaju, bez traženja saglasnosti od prvog izdavača ili autora, što je izazivalo nelojalnu konkurenciju među izdavačima. To je bio razlog da su se izdavači počeli obraćati vladarima tražeći privilegije, u smislu monopola na štampanje i izdavanje pojedinih djela za izvesno vreme. Za te privilegije, u stvari koncesije, izdavači su vladarima plaćali naknadu, uz mogućnost cenzurisanja nepoćudnih dela.

Najstariju privilegiju izdale su 1479. godine venecijanske vlasti izvjesnom štamparu Špejeru, da bi se praksa privilegija proširila na NJemačku, Francusku, Englesku. Pravo su privilegije začetak autorskog prava u današnjem smislu. Doduše, privilegije su bile u funkciji regulisanja odnosa među izdavačima, a ne povodom autora. Međutim, uređivanjem tih odnosa putem privilegija i autori su, razumljivo, bili na izvjesnom dobitku.

Privilegije se vremenom počinju davati i samim autorima, koji su sve više insistirali i na moralnim pravima povodom svojih djela. Tako je, recimo, Martin Luter tražio zaštitu od grada Nirnberga zato što je njegov rad objavljen izmijenjen i skraćen. U atmosferi humanizma i renesanse raste težnja za emancipacijom od milosti vladara u vidu davanja ili uskraćivanja privilegija. Nameće se potreba da se umjesto individualnih privilegija donesu propisi koji bi na opšti način regulisali odnose autora i izdavača. U Engleskoj je 1709. godine donesen prvi takav zakon, popularno nazvan kao Zakon Ane Stjuart, koji je autorima davao isključivo pravo da umnožavaju svoja djela, u roku od 14 godina od dana prvog objavljivanja, s mogućnošću produženja ovog roka za narednih 14 godina, ako je autor živ.

Idejnu potku afirmaciji autora i njihovih prava predstavljala su filozofska shvatanja Loka, Rusoa i drugih mislilaca škole prirodnog prava, zasnovana na stavu da književna i umjetnička djela ulaze u korpus tzv. intelektualne svojine, kao prirodnog prava čovjeka na rezultate svog rada. Šta više, proklamuje se da je autorsko pravo „najsvetiji i najličniji oblik svojine“.

Time je utrput današnjem autorskom pravu, koje je pod dominantnim uticajem teorijske i legistativne tradicije Francuske, NJemačke i anglosaksonskog prava. Na međunarodnom planu, s obzirom na sve ubrzaniju cirkulaciju ideja i autorskih djela, s kraja 19. vijeka počinju da se uspostavljaju međunarodni standardi autorskopravne zaštite i prava autora. Ti standardi su sadržani prije svega u Bernskoj konvenciji, donijetoj 1886. godine, Univerzalnoj (Svjetskoj) konvenciji o autorskom pravu, donijetoj 1952. godine u Ženevi, i u sve većoj meri aktima Evropske unije i svjetske trgovinske organizacije, koja autorska djela kao i ostale predmete intelektualne svojine tretira prvenstveno sa trgovinskog aspekta.

Što se tiče Jugoslavije, prvi zakon o autorskom pravu donijet je 1929. godine. Prethodno, mirovnim ugovorima kojima je okončan Prvi svjetski rat, Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca obavezana je, između ostalog, da svojim državljanima pruža sva prava intelektualne svojine koja su uživali po zakonima bivše Austro-Ugarske, u odnosu na područja koja su bila pod jurisdikcijom ove sile. Srbija i Crna Gora nisu imale zakone o autorskom pravu. Zakon od 1929. godine rađen je po uzoru na razvijene autorskopravne sisteme, uz usklađenost sa međunarodnim konvencijama.

Poslije Drugog svjetskog rata, zakoni koji su sukcesivno donošeni, počev od 1949. do 1978. godine ilustrovali su promjene i mijene našeg društva, ali uz manje više stabilno sazrijevanje ideje autorskopravne zaštite. Konačno, Zakon o autorskom i srodnim pravima, donijet 1998. godine, promovirao je niz novina, prije svega po sadržaju i sistematici, sve uz pogled ka rješenjima i standardima savremenog autorskog prava. Unapređuje se i proširuje spektar imovinskih i moralnih prava, preciznije se definiše pozicija autora naspram korisnika autorskih djela, uvode se novi pojmovi, konsekvencije se postavlja osnova za građanskopravnu i kaznenu zaštitu autorskih prava i interesa.

S normativne strane, status autora povodom njihovih djela ovim zakonom nesumnjivo da je značajno unaprijeđen.

Međutim, razloge za brojne probleme prakse autorskopravne zaštite treba tražiti na drugom – širem terenu.

Naša osujećenost u nastojanju da na što potpuniji način ostvarimo ovu zaštitu rezultat je obrasca zatvorenog društva u kojem živimo, društva u kojem znanje i inovativan duh nikada i nisu bili cijenjeni, barem ne u onoj mjeri koja imanentno priliči tim iskonskim vrijednostima. Ako se stvaranje autorskih djela shvati kao „kvalifikovani oblik ljudske komunikacije“ (G. Schricker), u vidu razmjene informacija, problemi autorskopravne zaštite se dalje mogu shvatiti kao hroničan poremećaj u ovoj vrsti komunikacije, što je samo po sebi izvorište brojnih nesporazuma u našoj komunikaciji sa svijetom, a i među nama samima. To su sociološke i kulturološke koordinate položaja autorskog i drugog intelektualnog stvaranja u nas. Iz te pozicije možda smo i prestrogi prema pravnoj struci – „moć“ prava je u tom pogledu u dubokoj sjeni njene „nemoći“.

*Mileva Bogdanović,
advokat iz Beograda*

PRAVO STRANCA NA OBAVLJANJE ADVOKATSKE DELATNOSTI U JUGOSLAVIJI

Pravo stranca na obavljanje advokatske delatnosti u Jugoslaviji (Srbiji i Crnoj gori) uređeno je Zakonom o advokaturi¹ i to tako što:

- stranac (državljanin druge države) može biti upisan u Imenik advokata u Jugoslaviji ako po pravu te države ispunjava uslove za bavljenje advokaturom i uz postojanje uzajamnosti,² i
- stranac, advokat – strani državljanin koji nije upisan u Imenik advokata u Jugoslaviji može obavljati poslove advokata u pojedinim slučajevima na njenoj teritoriji, pod uslovom uzajamnosti.³

Pravo stranca da bude upisan u Imenik advokata

Pravo upisa u Imenik prema zakonu ima lice koje ispunjava sledeće zakonske uslove:

- da je jugoslovenski državljanin,
- da je diplomirani pravnik sa položenim pravosudnim ispitom

1 Zakon o advokaturi „Službeni list SRJ“, br. 24/98, 26/98 i 11/2002.

2 Član 4, stav 2, Zakona o advokaturi.

3 Član 14, Zakona o advokaturi.

- da ima poslovnu sposobnost
- da nije pravosnažno osuđivan za krivična dela koja ga čine nedostojnim za bavljenje advokaturom
- da nije u radnom odnosu
- da se ne bavi drugom profesionalnom delatnošću, osim u naučnoj, pedagoškoj, prevodilačkoj, umetničkoj, publicističkoj, humanističkoj i sportskoj oblasti.

Lice koje nije jugoslovenski državljanin, tj. stranac može biti upisan u Imenik advokata:

- ako po pravu države čiji je državljanin ispunjava uslove za bavljenje advokaturom i
- ako je pravo upisa priznato jugoslovenskom državljaninu pod istim uslovima u državi čiji je državljanin (uzajamnost).

Zakonska formulacija o pravu stranca na upis u Imenik advokata nije dovoljno precizna zbog čega dovodi u nedoumicu onoga ko treba da odlučuje i stvara prostor za različita tumačenja, a može dovesti u neravnotežan položaj našeg državljanina i štetno uticati na položaj advokata i advokature u našoj zemlji uopšte.

Za jugoslovenskog državljanina su jasno formulisani uslovi za upis u Imenik, a za stranca je dovoljno ispunjenje zakonskih uslova u njegovoj zemlji čime se priznaje strano pravo.

Po pravilu strančeve države se može na drugačiji način ceniti pitanje poslovne sposobnosti, a posebno pitanje krivičnih dela koje neko lice čine nedostojnim za bavljenje advokaturom.

I sticanje pravnih kvalifikacija može biti u suprotnosti sa našim javnim poretom (npr. države šerijetskog prava) što bi onome ko donosi odluku moralo biti poznato zbog eventualnog odbijanja primene stranog prava⁴.

Po pravu države stranca radni odnos ili bavljenje nekom drugom profesionalnom delatnošću ne mora predstavljati smetnju za upis u Imenik advokata pa bi tako stranac u našoj zemlji mogao biti advokat, a u svojoj se baviti nekom drugom delatnošću.

Pošto zakonom nije izričito rečeno da se zahteva zakonska uzajamnost (postojanje paralelnih zakona u strančevoj zemlji) mo-

⁴ Zakon o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja u određenim odnosima „Službeni list SFRJ“, br. 43/82, čl. 4.

glo bi biti dovoljno i postojanje faktičke uzajamnosti uz pretpostavku da stranac koji zahteva upis u Imenik advokata u SRJ dokaže da bi naši državljani u državi čiji je on državljanin mogli da ostvare isto takvo pravo.

Pravo stranca da obavlja poslove advokata na teritoriji SRJ

Zakon o advokaturi ograničava pravo stranca da obavlja poslove advokata na teritoriji SRJ:

- na pojedine slučajeve i
- na postojanje uzajamnosti.

Koji su to „pojedini slučajevi“, ko odlučuje da se radi o „pojedinom slučaju“, kakvom, kao i ko ocenjuje postojanje uzajamnosti, zakonom nije regulisano.

Sa tog razloga zakonska formulacija o pravu stranca na obavljanje poslova advokata na teritoriji SRJ u pojedinim slučajevima i uz postojanje uzajamnosti ima samo deklarativni karakter.

U suštini ona nema nikakvo značenje upravo jer ne definiše pojam „pojedinih slučajeva“ kako u pogledu vrste tako i u pogledu obima prava, a ne sadrži ni bližu normu o tome koji organ ceni da se radi o pojedinim slučajevima, o kakvoj vrsti uzajamnosti se radi, po čijem zahtevu itd.

Pravo stranca na upis u Imenik advokata i obavljanje poslova advokata u uporednom pravu

Polazeći od toga da je advokatura nezavisna i samostalna profesija javnog poretka, do donošenja Zakona o advokaturi iz 1998. godine, upis u Imenik advokata moglo je dobiti samo lice koje, pored drugih zakonom predviđenim uslova ispunjava i uslov da ima jugoslovensko državljanstvo.

Takođe nije bilo dozvoljeno da starni advokat zastupa stranke iz zemlje ili inostranstva, pred domaćim sudom, a bez obzira na postojanje reciprociteta.⁵

⁵ Prof. dr Milan Pak „Međunarodno privatno pravo“, Beograd, 1995.
„Činjenica da se u stranoj zemlji dopušta domaćem advokatu zastupanje

U evropskim državama preovlađuje stav da je pravo na upis u Imenik advokata rezervisano samo za domaće državljane.

Međutim, odstupa se od pravila uskraćivanja prava na obavljanje delatnosti advokata jedne države u nekoj drugoj državi.

Advokati država EU, država Evropskog ekonomskog prostora i Švajcarske konfederacije koji žele da obavljaju svoju delatnost u nekoj od država članica u kojoj nisu stekli svoje kvalifikacije, mogu obavljati advokatsku delatnost u drugoj državi članici uz uslov da takvu delatnost registruju kod nadležnog organa te države članice odnosno države Evropskog ekonomskog prostora i Švajcarske konfederacije.⁶

Za obavljanje advokatske delatnosti van gore pomenutih država važe zakonodavstva država na čijoj teritoriji se namerava obavljanje delatnosti.

I pored toga što se zakonodavstva država EZ, Evropskog ekonomskog prostora i Švajcarske konfederacije harmonizuju čak i u oblasti uslova za sticanje licence za obavljanje advokatske delatnosti, advokat jedne države koji želi da obavlja advokatsku delatnost u drugoj državi, takvu delatnost može obavljati samo uz uslov da istu registruje u toj državi.

Na taj način (registrovanjem advokatske delatnosti u drugoj državi) advokatu se priznaju samo kvalifikacije stečene u njegovoj matičnoj državi i pravo da ima advokatske kancelarije u više država (filijale) ali ne čime on podleže zakonima države u kojoj je otvorio advokatsku kancelariju (filijalu) kako u pogledu plaćanja poreza u toj državi, tako i u pogledu krivično-pravne, građansko-pravne i disciplinske odgovornosti i dr.

Raspadom bivše SFRJ, novoosnovane države (republike bivše SFRJ) su na različite načine uredile pitanje prava stranaca na upis u Imenik advokata i obavljanje advokatske delatnosti stranog advokata u svojim državama, od toga da je to pravo rezer-

pred sudom (npr. u Kanadi) nema uticaja na primenu ovog principa. Funkcija advokata, veštaka i sudskog tumača, u našoj kao i u nizu drugih zemalja tretira se kao funkcija javnog poverenja i zadržana je samo za domaće državljane.“

⁶ Smernica br. 98/5 EZ-Evropskog parlamenta i Saveta EU od 16.12.98. pod nazivom „Smernica za olakšavanje delovanja advokata u zemljama članicama u kojima advokat nije stekao svoju kvalifikaciju“ (Službeni glasnik EZ L 077 od 14.3.98.)

visano samo za državljane i bez prava stranih advokata da zastupaju pred sudovima te države⁷ do prava stranca na upis u Imenik advokata te države pod uslovima uzajamnosti sa pravom pružanja pravne pomoći i uz pravo stranog advokata da zastupa pred sudovima i državnim organima uz saglasnost nadležnih organa.⁸

Rešenja iz aktuelnog Zakona o advokaturi kod nas, kako u pogledu prava stranaca na upis u Imenik advokata, tako i u pogledu prava na obavljanje advokatske delatnosti, nisu harmonizovana sa evropskim zakonodavstvom.

Kako je u toku postupak donošenja novog Zakona o advokaturi (Republike Srbije) značajno bi bilo iznaći nova rešenja u pogledu prava stranaca na bavljenje advokaturom u našoj zemlji koristeći rešenja iz uporednog prava.

Umesto zaključka

Komisija za izradu nacrtu Zakona o advokaturi zauzela je stav, da pravo upisa u imenik advokata može imati samo jugoslovenski državljanin (Zajednica SCG).

Ipak, i bez svođenja ovog teksta na zaključak, smatram da stranim licima trebalo bi dozvoliti upis u Imenik advokata AK Srbije ako ispunjavaju uslove predviđene našim Zakonom o advokaturi, i ako je isto takvo pravo priznato našem državljaninu u državi čiji je državljanin lice koje zahteva upis.

Strani advokati mogu zastupati pred našim pravosudnim i drugim državnim organima, pod uslovima reciprociteta i uz posebno odobrenje Ministarstva pravde, uz prethodno pribavljeno mišljenje AK Srbije“.

⁷ Zakon o odvjetništvu Republike Hrvatske „Narodne novine“ 9/94 čl. 48 – Pravo na upis u Imenik odvjetnika ima samo hrvatski državljanin; Čl. 56 Odvjetniku prestaje pravo na obavljanje odvjetništva ako izgubi hrvatsko državljanstvo. Zakon ne predviđa bilo kakvu mogućnost zastupanja stranog advokata pa ni u „posebnim slučajevima“, već samo mogućnost pozivanja advokatske kancelarije pisanim ugovorom „s drugim domaćim ili inozemnim uredom radi obavljanja određenih poslova od zajedničkog interesa pružanja međusobne pomoći i sl.“ Čl. 36.

⁸ Zakon o advokaturi Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske br. 37, Čl. 29 i 35; Zakon o advokaturi BiH sa istovetnim odredbama.

Dr Nikola Memedović
advokat iz Beograda

DOPRINOS ADVOKATA SRBIJE NAUČNOM OPUSU KOPAONIČKE ŠKOLE PRIRODNOG PRAVA – NEKE REFLEKSIJE

Kopaonička škola prirodnog prava (naziv prema dobro poznatoj planini Kopaoniku gde se održavaju skupovi pravnika), predstavlja nastavak prvih kopaoničkih skupova – specijalizovanih savetovanja o konkretnim teorijskim i praktičnim pitanjima iz oblasti civilnog prava. Oni su započeli još 1988. godine, dobijajući svojstva škole tog prava. Ovi skupovi, počev od 1992. godine, sa svojim zaključcima i porukama, „inspirisani osnovnom suštinom i univerzalnim vrednostima racionalnog prirodnog prava“, profiliraju se u domen istorijsko filozofski utemeljenih principa racionalnog umovanja o fenomenima prava i pravde (pravičnosti), u rang škole prirodnog prava.

Utemeljena u okrilju Udruženja pravnika Srbije, pre više od decenije, započevši prve korake u oblasti problematike (teorije i prakse) civilnog prava, svakogodišnje na tradicionalno decembarskim danima (13–17. decembar) širila je svoj opus pravne tematike sve do obuhvata celine prava.

Tako je sa širenjem prostora temata škole, sve više jačala „konceptija racionalnog prirodnog prava koja je idejno povezala različite pravne ustanove imenovane klasičnom tipologijom pojedinih pravnih disciplina“.

Punu afirmaciju kao škola doživljava na kopaoničkom skupu pravnika 1994. godine. Tada je koncipirana jedna celovita pravno-filosofski osmišljena ravan ove škole. To je njen Hedžagon, koji supsumira šest oblasti projektovanog racionalnog (umnog) prirodnog prava nakon analitički sagledanog dotadašnjeg rada kopaoničkih pravnih skupova.

Hedžagon predstavlja inauguraciju sinteze svog naučnog identiteta i obuhvata „šest stožera pravne i moralne civilizacije“. To su: Pravo na život, Pravo na slobodu, Pravo na imovinu, Pravo na intelektualnu tvorevinu, Pravo na pravdu, Pravo na pravnu državu.

Poznato je, da je tako bilo u prošlosti, a tako je i danas, da se prirodna ljudska prava imenuju kao prava čoveka, pa i ona koja u biti nisu ljudska u smislu dostojanstva čoveka kao prirodnog bića. Pojmovi „ljudska prava“ i „prava čoveka“ potiču iz dva jezička područja, anglosaksonskog (Human Rights) i francuskog (Droits de L'Homme) su istovetni iako jezički različiti. „Izraz prirodno pravo je genusni pojam i iza njega stoji pravna i filofska civilizacija od Aristotela i pre njega, do Kanta i posle njega, sve do Univerzalne deklaracije o pravima čoveka iz 1948. godine i posle nje“ kako uverljivo, utemeljeno, ukazuje akademik, profesor Pravnog fakulteta u Beogradu Slobodan Perović, projektant i nosilac Kopaoničke škole prirodnog prava.

Ovaj konstruktivni heksagon, nam tako u ideji skupa najznačajnijih vrednosti življenja čoveka u njegovom mnogostrukom ispoljavanju, sumira te vrednosti. One su, nema sumnje, u ideji prava primarnost za čovekovo egzistiranje u svetu civilizacije. Tu je ta velika ideja prirodnog prava, već istorijski odavno začeta, našla jedan osveženi izraz u Kopaoničkoj školi prirodnog prava. „Snagom fakata filofsije prirodnog prava, škola gradi svoj prozor (u svet prava N. M.) na opštem znanju univerzalnih vrednosti prava i sloboda čoveka kao dela zajedničke prirode“ (S. Perović).

Egzistiranjem univerzalnih vrednosti škole prirodnog prava u datom korpusu ljudskih vrednosti, što ih promovise pravo, kopaonička škola u našem vremenu (nastala u već sada, minulom veku) uspostavlja nove mostove prošle, ne retko osporavane ideje prirodnog prava, sa osavremenošću te značajne ideje prava uopšte. Ona je duhovni renesans te velike ideje koja se sve više ak-

tuelizuje kroz brojna dokumenta najviših međunarodnih institucija počev od OUN, u svetu promenjenih ne samo društveno-političkih relacija. Iz godine u godinu, kopaonički skupovi postaju stecište pravične elite naših prostora, ali i snagom svog naučno-pravnog opusa zaokuplja interesovanje i najviših pravnih krugova većeg broja evropskih zemalja, koje u pravnoj nauci i pragmatiki imaju izuzetno dugu i bogatu tradiciju. Time Kopaonička škola dobija i značajnu dimenziju internacionalnosti (zabeleženo je iz godine u godinu prisustvo i radovi profesora prava, sudija vrhovnih sudskih instanci te istaknutih pravnika sa vokacijama iz drugih oblasti prava, pa i ambasadora tih zemalja, koji su time iskazali interesovanje za projektovani program i ciljeve škole).

Sve ovo zbog toga što je opus ove škole (formulisana Heksagonom 1994. godine) građen na elementima čitavog „zdanja prirodnih prava čoveka“. Time je odbijena potpunija klasifikacija ljudskih prava toga zdanja kao „stožera pravne, moralne, filofske i političke civilizacije“.

Postavljena kao racionalna koncepcija filosofije prirodnog prava na temeljima naučavanja antičke grčke misli (peti vek stare ere) koja je moralno-etičku komponentu života isticala kao osnovni kriterij prema kome se zakoni mogu svrstati u pravedne i nepravedne. To izraženo poimanje u toj filosofiji i etici ali i u rimskoj toj misli, u srednjovekovnoj se uobličilo u teološkoj interpretaciji (osobito T. Akvinski) ali i u interpretaciji koja prirodno pravo odeljuje od teološkog svodeći ga na biološko racionalno (H. Grocijus), a potom nešto kasnije na čisto racionalno (R. Dekart), da bi u osamnaestom veku sublimala u filosofiji I. Kanta.

Prema ovom misliocu „moralni i zakonski imperativi proizilaze iz uma iz čega sledi zaključak da je um zakonodavac prirodnog prava, po čemu se ono, prema ovoj filosofiji naziva umnim prirodnim pravom“ (S. Perović).

Otuda su mnoga „rešenja pozitivnog prava zasnovana na načelima prirodnog prava, tako da ona čine element pozitivnog prava sjedinjen u konkretnoj normi“.

Nema sumnje da društveno političke determinante bitno utiču na ostvarenje ljudskih prava, pri čemu je stepen opšte kulture primaran činilac. A nju odlikuje „stanje univerzalne sve-

sti, javno mnjenje, medijska naučna i stručna opservacija, politička zrelost i prosvećenost, moralna emancipacija, ekonomska inspiracija, ustaljena pravila donošenja i tehnička obrazovanost“ (S. Perović). Ova prava se svakako ne mogu dekretnim apelima realizovati već jednim permanentnim društvenim procesom čija riznica ima biti opšta kultura, na koju se naslanja i Heksagon Kopaoničke škole prirodnog prava. Zbog toga, proklamovana a neostvarljiva prava u normiranju, idu granici neprava, zbog čega se razni „vlasnici vremena“ sa svojim političkim geografijama, snagom razuma kulture moraju i kroz pravnu filozofiju proterivati, našta se ukazuje u porukama škole.

Za ostvarenje „pravednog prava“ važnu premisu čini svest i savest onoga ko ga deklarise konkretnim aktima pravo. Otuda je jedna godišnja sesija škole bila koncipirana u temi „Sud i pravo“. Izvesno, sud je temeljna institucija države koja deklarise pravo i pravednost svojim konkretnim aktima. Otuda je od prvorazrednog značenja prerogativa njegove nezavisnosti, koju komponuju tri dimenzije: nezavisnost u postupanju primene prava, njegova statusna nezavisnost od političko-izvršne vlasti i ustavna garancija te nezavisnosti. Ako se ove komponente nisu stekle u celini, pravne države nema, a time se ne ostvaruju ili restringiraju ljudska pa i prirodna prava. Naravno, umno racionalno pravo kako se koncipira u porukama škole, treba da predstavlja opšteusvojene pravne standarde u međunarodno afirmisanim principima ljudskih vrednosti koje čine građanska, politička, ali i svojinska, ekonomska, socijalna i kulturna prava, delimično implementirana kroz ratifikaciju međunarodnih konvencija, koje samim tim predstavljaju i deo našeg unutrašnjeg – nacionalnog prava.

U ovom času, čini se da smo na početku toga puta, na kome smo bili zastali. Ali, škola će u svom naučavanju kao širom otvorena, naslonjena na naučnu misao i „istinoljubivu sumnju“ otklanjati talase političke prolaznosti koji mogu štetiti racionalno-umnom pravu, kako se naglašava u njenim porukama, posebno one ili ove vrste dnevne pragmatike.

U našoj pravnoj pragmatici postoji još mnogo konfuzije (posebno u oblasti primera radi, tzv. stambenog prava koje nam je nedavna prošlost kao baštinu „podarila“. Još nije uspostavljena distanca, svesno ili ne, od ranijeg vremena, „pravno, politički, ideološki“ (ovde spomenimo samo to, da još uvek nema-

mo Zakona o denacionalizaciji). Škola je još 1995. godine sačinila tekst takvog zakona, budući u uverenju da će uskoro biti uzet u proceduru i postati zakon. Umesto njega, donet je Zakon o privatizaciji!? Tako je počela prodaja odavno oduzetog tuđeg. Treba tu dodati i još mnoge institucije tzv. društvenog vlasništva kao posledice samoupravnog koncepta svojine, među kojima je i takav vid, režim građevinskog zemljišta za koje građani (u gradovima) uz komunalne troškove plaćaju državi posebnu naknadu za zemlju na kojoj je zgrada (i to ne malu).

Poruke su kopaoniške škole jasne: iz ove političko ideološke konfuzije mora se pravnom uređenošću, u skladu sa pravom Evropske unije, ubrzano naći izlaz, kako bi formula za tu tzv. društvenu svojinu „svačija i ničija“ za svagda bila proterana iz našeg pravnog rečnika.

Apeli i preporuke škole, međutim, putem političkih manipulacija ranijeg establišmenta u upravnom i sudskom aparatu, su osporavane, a pravnici iz ovih sredina odvracani od učešća u radu škole, bilo neučešćem u troškovima ali i na drugi način, evidentiranjem onih koji bi (ipak) tamo išli.

Ipak, sve to nije sprečilo mnoge pravnike i njihovo interesovanje za programsku tematiku škole, koji svojim radovima daju značajan doprinos njenom danas bogatom opusu. Put na koji je ukazano u radovima autora učesnika škole, u skladu sa njenom koncepcijom, nije bio samo tretman postojećeg stanja u konkretnim oblastima zakonodavstva, već i naglašena kritička misao na postojeća rešenja koja nisu, prevaziđenošću društveno-ekonomskih kretanja, mogla više biti u funkciji pravičnosti.

Poznato je, da je naša pravna tradicija nalazila uzore u zakonodavstvima zapadnih civilizacija, a da smo uprkos tome i do danas u mnogim segmentima pravne dogmatike, osobito imovinske, zadržali projekcije ranije socijalističke samoupravne stvarnosti. U tom smislu su snažno i ispoljeni kritički tonovi u radovima autora.

Ovde je, s obzirom na nešto sumorniji prikaz značaja i programskih načela škole, važno da se iskaže i participacija advokatskog reda u njenom radu.

Advokatu, po prirodi profesije, nije samo dato da poznaje zakone zato što ih je pročitao i shvatio. Dato mu je da svojom opšteobrazovnom promišlju eksplicira i njegov duh, ideju, nužnost ali i njegovu „pravednost podnošljivu nepravednost, ne-

podnošljivu nepravednost“ što utiče na moralni dignitet opštosti zakona. On promišlja i de lege ferenda. Otuda kreacija u praktici nije isključivi vid advokatske vokacije.

Taj poziv u sebi nosi i umjeće ili dar teorijskog uobličavanja onoga što pravo kao pisani supstart čini. Dakle, advokat je ne retko i pravno-teorijski upućen kao mislilac u domenu sopstvenog pravnog profesionalnog interesovanja.

Ovde se ne mogu prikazati svi radovi od 79 advokata iz Srbije i Crne Gore, s tim što neki imaju i po osam radova, a koji su objavljeni u časopisu „Pravni život“ Udruženja pravnika Srbije, u kojemu su nakon inauguracije Heksagona Kopaoničke škole prirodnog prava 1994. godine, u četiri obimna toma svakogodišnje (brojevi časopisa 9–12), objavljeni.

Već je rečeno, da šest uglova heksagona čine tzv. katedre škole u okviru kojih se tretira problematika bliska po osnovnom kriteriju u vidu sekcija odgovarajuće katedre.

„Svaka od šest katedri sadrži (dakle uže celine pojedinih disciplina ili celovite discipline koje su po svom karakteru zasebne ili intridisciplinarne. Tako, u okviru Kopaoničke škole, rad se odvija u dvadeset do trideset sekcija kao užih grupacija koje pripadaju odgovarajućim katedrama“.

U radu škole i kao učesnici i kao autori pravnici su iz različitih oblasti univerziteta i akademija, naučnih instituta, sudova i advokature, te drugih organizacija, upravnih organa, državnih institucija, bankarskih i osiguravajućih organizacija, privrednih i iz drugih institucija.

Svakogodišnja sesija škole u svom izboru temata katedri, nosi i karakterističan opšti naziv. Tako za 1995. godinu već spomenuti „Sud i pravo“ 1996. god. „Postojeće i buduće pravo“, 1997. godine „Pravo i stvarnost“, 1998. godine „Moć i nemoć prava“ (nije održano), već 1999. godine „Kultura prava i snaga zakona“, godine 2001. „Pravo i ljudske vrednosti“ i godine 2002 „Pravo i svetski poredak“.

Može se, dakle, sagledati, da je u ovim impozantnim skupovima Kopaoničke škole, koji godišnje okupljaju preko 2000 učesnika, sa preko 220–240 radova, participacija advokata Srbije i Crne Gore, pored stranih profesora univerziteta kao i iz pravosuđa i drugih institucija, veoma značajna u naučnom doprinosu škole.

IZ RADA HAŠKOG TRIBUNALA

Mr Slobodan Stojanović
advokat iz Beograda

PREDLOG ZA DONOŠENJE OSLOBAĐAJUĆE PRESUDE PO PRAVILU 98 bis PRAVILNIKA O POSTUPKU I DOKAZIMA TRIBUNALA U HAGU

Uvod

Protiv Zorana Žigića, Srbina iz Prijedora, Tužilaštvo Tribunala u Hagu je još 1995. godine podnelo dve optužnice. Istima ga tereti za zločine utvrđene Statutom Tribunala počinjene tokom 1992. godine u logoru¹ Omarska i logoru Kereterm čemu je pridodat i jedan incident iz logora Trnopolje. Optužen je za neposredno učestvovanje u više ubistava, uključujući i jedan masakr od preko 150 ljudi, mnoštvo prebijanja i drugih radnji koje čine zločine predviđene Statutom Tribunala. To je sve kvalifikovano kao više dela iz člana 3 (Povrede zakona ili običaja rata) i člana 5 (Zločini protiv čovečnosti) istog Statuta, a u okviru tih članova, precizirano je da se radi o delu Progona, Nečovečnog postupanja, Zločina protiv ljudskog dostojanstva,

¹ Neki zastupnici optuženih u ovom procesu su osporavali adekvatnost termina „logor“, smatrajući da se radi o istražnim centrima (Omarska i Kereterm) ili o prihvatnom centru (Trnopolje). Ovaj terminološki spor unekoliko gubi na značaju samom činjenicom da se na službenim jezicima Tribunala upotrebljava reč „kamp“ (camp.)

Ubistva, Torture i Okrutnog tretmana.² Tokom 1998. godine postupci po optužnicama protiv Žigića su spojeni u predmetu br. IT-98-30 i u tom postupku mu je suđeno zajedno sa još četvoricom optuženih. Suđenje je započelo 28. 2. 2000. godine uvodnim izlaganjem Tužioca, nakon čega je usledilo izlaganje dokaza Tužilaštva do oktobra 2000. godine.

Saglasno pravilu 98 bis Pravilnika Tribunala o postupku i dokazima optuženi može u roku od 7 dana od završetka „tužiočevog slučaja“,³ a pre početka izvođenja dokaza odbrane, podneti predlog za donošenje oslobađajuće presude. Praksa Tribunala je bila unekoliko kolebljiva oko utvrđivanja preciznih standarda koji su osnov za prihvatanje ovakvog predloga. Ipak, u osnovi, neophodno je da Tužilaštvo nije pružilo ni najelementarnije dokaze o osnovanosti optužbi prilikom prezentacije „svog slučaja“ tako da se u celini ili delimično već u ovoj fazi postupka, dakle pre uvodne reči i prezentacije dokaza odbrane, može doneti oslobađajuća odluka. U takvom kontekstu u ovoj fazi postupka je bespredmetna odbrana koja bi se upuštala u sporne situacije, odnosno tamo gde postoji neki dokazi ili dileme. S druge strane, ne prihvatanje ovakvo predloga odbrane od strane Sudskog veća, po pravilu, ne znači da Veće time definitivno ne prihvata konkretne stavove odbrane, već da će isti biti predmet rasprave i ocene u daljim fazama postupka.

Odbrana optuženog Žigića je ovaj predlog podnela Tribunalu 4. 11. 2000. godine. Tužilaštvo je u svom pismenom odgovoru od 21. 11. 2000. godine u celosti osporilo osnovanost predloga. dana 28. 11. 2000. godine pred Sudskim većem je održana usmena rasprava po predlogu, a Sudsko veće je u pismenom obliku donelo svoju odluku 15. 12. 2000. godine. Predlog je imao delimičnog uspeha, za neke od optužbi Žigić je već u toj fazi postupka oslobođen. Nakon toga, postupak je nastavljen izvođenjem dokaza odbrane.

U nastavku dajemo pun tekst navedenog Predloga. Najnužnija objašnjenja data su u fusnotama i ne čine integralni tekst Predloga.

² U terminologiji Tribunala uobičajeno je da se u ovom kontekstu dela označavaju u jednini iako u okviru svakog takvog dela postoji više optuženja.

³ Uobičajena terminologija je ovde da prezentacija „tužiočevog slučaja“ obuhvata onaj deo postupka u kome on daje svoje uvodno izlaganje i izvodi dokaze koje predlaže. Isti je smisao i kod prezentacije „slučaja odbrane“.

Predlog za donošenje oslobađajuće presude⁴

1. Generalni pristup

1. U međunarodnom krivičnom pravu preovladavajuće su dve grane pravnih nauka: međunarodno pravo i krivično pravo.

2. No, već duže vremena je uočena antinomija metoda, principa i ciljeva te dve grane prava. U tom smislu one često predstavljaju suprotnost jedna drugoj. Tako, za međunarodno pravo su karakteristične opšte, elastične i često veoma neodređene norme koje ostavljaju veliki prostor za ponašanje unutar istih. Često su po formulacijama bliske politici. To je sasvim razumljivo i veoma prihvatljivo za međunarodne odnose koji zahtevaju oprez i veliki manevarski prostor. Sa druge strane, krivično pravo čine veoma rigidne norme sa tendencijom krajnje preciznosti.

Ono što je u međunarodnom pravu poželjno, u krivičnom pravu predstavlja sinonim nečega što treba izbegavati, kao što su na primer tzv. „kaučuk norme“. To je sasvim normalno za pravo kome je cilj da na najprecizniji način odredi odgovornost pojedinca za određena dela.

Međunarodno pravo je prostor za dogovore, dok je krivično pravo matematika, ili kako je rekao Savigny, računanje pomoću pojmova.

3. Mislimo da međunarodno krivično pravo u osnovi ima individualnu krivičnu odgovornost. Samo je specifičnost, i to više formalne prirode, da je prožeta međunarodnim elementima. Stoga smatramo da u radu na ovom slučaju, kao i uopšte u međunarodnom krivičnom pravu, moraju preovladavati krivičnopravni metodi i principi. U prilog tome govori i formalni kriterijum Međunarodnog krivičnog suda da srazmera broja sudija bude 9:5 u korist krivičnopravnih kvalifikacija u odnosu na međunarodnopravne kvalifikacije (Rimski Statut, član 36. tač. 3(b) i tač. 5)⁵.

4. Naš je princip da standardi ovog Tribunala nikako ne smeju ići ispod standarda savremenog nacionalnog materijalnog

⁴ Originalni tekst nosi naslov: Motion for Judgement of Acquittal.

⁵ U vreme pisanja ovog podneska broj sudija sa značajnim krivičnopravnim iskustvom je bio daleko manji od sudija sa iskustvom u drugim oblastima prava.

i procesnog krivičnog prava, posebno u razvijenim i demokratiskim državama. Pri tome ne mislimo samo na suđenje za ratne zločine nego, čak prvenstveno, na suđenja za ordinarne zločine. Naravno ovde govorimo sa aspekta člana 7(1) Statuta ICTY, tj. odgovornosti optuženog Zorana Žigića, a ne odgovornosti nadređenih gde je veza između dela i učinioca drugačije postavljena. U tom svetlu mišljenja smo da je već na prvi pogled primetno da je slučaj Tužioca u sukobu sa ovim standardima. Na ovom mestu, samo primera radi, ističemo da nam nije poznat nijedan slučaj u praksi razvijenih demokratskih zemalja da je neko osuđen za ubistvo samo na osnovu izjave jednog svedoka, ili možda dva kontradiktorna svedoka, svedoka koji su krajnje neprijateljski nastrojeni, i to u situaciji gde leš ubijene osobe nije nađen.

2. Nedovoljnost dokaza u odnosu na pojedine pravne kvalifikacije optužnice

5. Zoran Žigić je višestruko optužen zbog zločina protiv čovečnosti određenih članom 5. Statuta Tribunala i Povreda zakona ili običaja rata predviđenih članom 3. Statuta Tribunala.

6. Optužnica po članu 5. Statuta Tribunala sa optužbama za zločine protiv čovečnosti nije potpomognuta sa dovoljno dokaza da je Zoran Žigić svojim radnjama ostvario opšta obeležja ovog dela, niti da je imao „zajednički cilj“⁶ sa onima koji su navodno ta dela izvršili. Naprotiv, delovao je potpuno samostalno, rukovođen drugim motivima zbog čega su oni koji su imali „zajednički cilj“ vodili i krivične postupke protiv njega. Uzgred, i ova teorija mora biti prilagođena standardima savremenog krivičnog prava.

Zločin protiv čovečnosti

6.1. Po odredbama ovog člana Zoran Žigić je optužen za sledeće:

⁶ Radi se o tzv. „Common purpose“ teoriji, tj. teoriji zajedničkog cilja. Ova teorija je u primeni tokom dalje prakse Tribunala preobražena u teoriju zajedničkog zločinačkog poduhvata („Joint Criminal Enterprise“).

- (a) ubistvo,
- (f) tortura
- (h) progoni na političkoj, rasnoj i religioznoj osnovi,
- (i) drugi nehumani akti.

6.1.1. Ubistvo. Za ovu optužbu nema dovoljno dokaza da podpre osudu, što se vidi iz drugih delova ovog teksta.

6.1.1.1. Nikakvih materijalnih tragova za ova dela nema, postoje samo nepouzđane i kontradiktorne izjave raznih svedoka. S druge strane, mnogi saslušani svedoci koji su bili u isto vreme na istom mestu ne pominju ove događaje, a zadržavaju se na mnogo manje važnim.

6.1.1.2. Čak i ako bi se te izjave uzele kao istinite nedostajao bi dokaz o uzročnoj vezi radnji Zorana Žigića sa nastupelom posledicom.

6.1.1.3. O ubistvu nekih osoba nema apsolutno nikakvih dokaza. To je, između ostalog, slučaj sa „Špijom“ Mešićem i Jasminom Izerijem (Tačke 6. i 7, pasus 34(b) optužnice koja je važila u vreme suđenja).

6.1.1.4. Nema čak ni pouzdanih dokaza o smrti, o čemu je svedočio svedok Tarik Malik.

6.1.1.5. Nepronalaženje leša nije samo nedostatak ključnog dokaza o smrti pojedine osobe. Pronalaženje leša znači veoma često utvrđivanje uzroka smrti što može biti ekskulpirajuće za optuženog. Tako na primer, ako bi na lešu bili nađeni tragovi vatrenog oružja i povreda od tog oružja, ili čak tragovi sečiva, to bi moralo voditi oslobođenju Žigića jer su sve njegove navodne žrtve, prema izjavama svedoka, podlegle od prebijanja. Ako bi leš bio nađen na primer, u drugoj državi, ili bi starost leša bila neadekvatna optužbi, to bi opet, bilo veoma korisno po odbranu.

6.1.1.6. O učešću optuženog Žigića u masakru koji se dogodio uveče 24. jula 1992. godine u Keretermu, nijedan svedok nije dao relevantnu izjavu, niti o tome postoji bilo kakav drugi dokaz.

6.1.2. Tortura. Nema dokaza da su ispunjeni uslovi iz Konvencije o torturi od 1984. godine.

6.1.2.1. Osnovno što nedostaje za potkrepljenje ove optužbe je cilj zbog čega je navodna tortura vršena.⁷ O tome nema nikakvih dokaza.

⁷ Cilj radi kojeg se vrši fizičko ili psihičko maltretiranje žrtve je saglasno odredbi čl. 1. Konvencije o torturi bitan element torture.

6.1.2.2. Nema dokaza ni o službenom elementu kod većine dela ove vrste.

6.1.3. Progoni na političkoj, rasnoj i religioznoj osnovi. Nema dovoljnih dokaza da je optuženi Žigić izvršio ovo delo na osnovama koje čine bitan element dela.

6.1.3.1. Sve što je u tom pravcu do sada rečeno su izjave svedoka Huseina Ganića i Edina Ganića da ih je Žigić progonio, ali ne na političkoj, rasnoj ili religioznoj osnovi, već na „finansijskoj“. Prema njihovoj izjavi, da bi od njih uzeo novac i zlato. I kad je to dobio prestao ih je proganjati. Zbog toga su oni za koje optužba pledira da su imali „zajednički cilj“ sa Žigićem povelili i krivični postupak protiv Žigića.

6.1.3.2. Naravno da ovde imamo u vidu da kod ovog dela mora biti iskazana velika ili očita povreda temeljnih prava („Kupreškići“, presuda od 14. 1. 2000, pasus 620).

6.1.3.3. Optužba nije precizirala na kojoj osnovi su progoni vršeni. Za trenutak ćemo pretpostaviti da nisu mogli biti na rasnoj (imajući u vidu i Konvenciju o rasnoj diskriminaciji od 1966. godine), već na političkoj ili verskoj osnovi, ili čak po obe osnove.

6.1.3.4. Proganjanje na verskoj osnovi nije moglo biti upereno protiv ogromne većine Muslimana jer su u to vreme, neposredno nakon dužeg perioda vladavine komunizma, u velikoj većini bili ateisti.

6.1.3.5. Ako bi se raspravljalo o diskriminaciji na nacionalnoj osnovi, koja nije izričito predviđena kao osnov za progone, morali bismo istaknuti da ni o tome nema dovoljno dokaza. U vezi sa tim nema dokaza da su neke od navodnih Žigićevih žrtava bili „Ne-Srbi“. Primera radi, ne vidimo nijedan dokaz da su Drago Tokmadžić i „Špija“ Mešić bili „Ne-Srbi“. Tom problemu se prilično simplificirano prilazi uz oslanjanje samo na izjave svedoka. Međutim, u bivšoj Jugoslaviji važili su propisi koji su nacionalnost određivali isključivo prema volji dotične osobe.

6.1.3.6. Nacionalnost se u Prijedoru nije mogla prepoznati po govoru. To se veoma često nije moglo učiniti ni po imenu ili prezimenu, i to naročito važi za Srbe i Hrvate. Sama muslimanska imena nisu uvek dovoljna. Čerka optuženog Kvočke nosi muslimansko ime, a ima i drugih muslimanskih imena koje se ponekad daju Srbima. Muslimanska prezimena su veoma često ista kao i srpska i hrvatska.

Ni muslimansko ime i prezime nije čvrst dokaz da se radi o Muslimanu. Jedan od najčuvenijih bosanskih pisaca Mehmed-Meša Selimović se deklarirao kao Srbin. Velika većina ljudi sa tipično muslimanskim imenima i prezimenima rođena u Crnoj Gori se deklariraju kao Crnogorci.

Da ovo pitanje nije baš jednostavno može pokazati sledeći test. Treba pokušati argumentovano odgovoriti šta je po nacionalnosti autor ovih redova koji se, za razliku od žrtava, već duže vremena veoma često može videti u Tribunalu i o kome tu postoji određena dokumentacija.

6.1.4. Druga nehumana dela. Ova optužba je potpuno „prazna“.

6.1.4.1. Sadržinu ove norme utvrđujemo kombinacijom metoda „ejusdem generis“⁸, literalnog pravila⁹ i „Zlatnog pravila“ ili „uobičajenog značenja običnih reči“.¹⁰

Dakle, sadržaj te norme mora biti iste vrste kao i prethodne tačke o ovom članu, ali ni u kom slučaju ne može biti isti, na šta upućuje reč „drugi“.

6.1.4.2. Međutim, u optužnici su sve nehumani akti iscrpljeni kroz optužbu za progone i ništa nije ostalo za „druga“. Reč „drugi“ ne dozvoljava nikakva preklapanja. Ta reč ne podrazumeva progone, a optužnica (v. tačke 1–3, pasus 24. i 29.) pod „druga nehumana dela“ ima u vidu isključivo progone. U toj optužbi ne postoji ništa što je „drugo u odnosu na progone“.

Povrede zakona ili običaja rata

6.2. Odbrana optuženog Zorana Žigića smatra da za primenu odredbe člana 3. Statuta Tribunala nije dovoljno postojanje stanja oružanog sukoba.

⁸ Pravilo tumačenja poznato u anglosaksonskom pravnom sistemu koje se primenjuje kada se u jednoj odredbi nabrajaju određeni sadržaji, a odredba se završava rečima kao što je „i drugo“, ili drugim sličnim opštim rečima. U tom slučaju te opšte reči se tumače kao pojmovi iste vrste kao i prethodni sadržaji.

⁹ U anglosaksonskom pravu pravilo tumačenja po kome se reči koje imaju samo jedno razumno značenje moraju prihvatiti sa tim značenjem ma kakav bio rezultat.

¹⁰ „The Golden Rule“ (Zlatno pravilo) u anglosaksonskom pravu znači da se običnim rečima mora dati njihovo uobičajeno značenje a tehničkim rečima njihovo tehničko značenje, sem ukoliko to ne dovodi do apsurd.

6.2.1. Mislimo da je za primenu odredbe koja govori o povredama zakona ili običaja rata neophodno stanje rata. U Tužiocem slučaju o stanju rata nije bilo reči. Bilo je reči samo o oružanom sukobu. Rat jeste jedna vrsta oružanog sukoba, ali postoji mnoštvo oružanih sukoba, čak i velikog intenziteta, koji se ne mogu smatrati ratom.

6.2.2. Optužba je zasnovana na praksi Tribunala, koja do sada, prema našem saznanju, nije imala ovakvih prigovora. Član 3. Statuta je često shvatan kao „rezidualna“ odredba koja pokriva sve povrede međunarodnog humanitarnog prava koje nisu pokriveno članovima 2, 4. i 5. istog Statuta. Na ovom mestu bi se moglo prigovoriti, ako je „rezidualna“, onda bi se teško moglo dozvoliti njeno preklapanje sa drugim članovima, ovde članom 5. Statuta.

6.2.3. U odredbi ovog člana, kako u naslovu, tako i u tekstu ispod naslova, jasno stoji reč „rat“. S druge strane, nigde ne stoji reči „oružani sukob“. I nema potrebe za daljim tumačenjem. Potreba za tumačenjem nastaje tek kad uobičajeno značenje reči vodi do apsurdna ili bar krajnje nelogičnosti. Ovde toga nema.

6.2.4. No, mada veš suviše, u prilog našem stavu govori i činjenica da su svi naslovi drugih zločina iz Statut Tribunala (članovi 2, 4. i 5.) veoma jasni i da se prihvataju u uobičajenom smislu reči. Isto tako, sadržina člana 3. Statuta upućuje na sukob većih razmera (razaranje gradova...) i upotrebu sredstava i metoda karakterističnih za rat. I istorijsko tumačenje govori u prilog tome. Odredba člana 3. očigledno je inspirisana i ima temelj u Haškim Konvencijama iz 1907, koje u terminima i kontekstu govore o ratu.

6.2.5. Prema tome, proširivanje pojma „rat“ znači nezakonito proširivanje krivične odgovornosti optuženog. Pošto nema nijednog dokaza da su navodna dela optužbe po osnovu člana 3. Statuta Tribunala činjena u vreme rata, to i ovu optužbu treba odbaciti.

3. Dokazi tužioca per se

7. Praktično jedini dokazi tužicoa protiv optuženog Zorana Žigića su iskazi svedoka.

8. Svedoci su krajnje nepouzdana dokazna sredstva. U kriminalističko tehničkom smislu reči to je primitivno dokazno sredstvo, karakteristično za ranije vekove. Naročito za srednji vek kada je na osnovu izjava svedoka, često uz mnoštvo saglasnih izjava, spaljeno stotine hiljada „veštica“.

9. U savremenoj nauci o otkrivanju zločina glavno mesto zauzimaju egzaktno metode kojima se utvrđuju materijalni tragovi i analiziraju u skladu sa najnovijim naučnim i tehničkim dostignućima. Sam svedok, posebno bez dodatnih elemenata kao što su njegovo psihičko i neuropsihijatrijsko veštačenje ili čak upotreba „detektora laži“, skoro nikad nije isključivo dokazno sredstvo.

10. Smatramo da navedeno već ukazuje na nedovoljnost dokaza za potkrepljenje optužbe i to za najteže zločine.

11. Za trenutka ćemo se staviti u položaj Tužioca koji može sasvim opravdano reći da u takvim uslovima nije bilo ni moguće prikupiti materijalne dokaze. Nikakvih istraga na licu mesta neposredno nakon zločina, ni dugo nakon toga nije bilo, niti ih je u takvim uslovima moglo biti. Stoga, ako bi bili neophodni materijalni tragovi, mnogi zločini bi ostali nekažnjeni. Odbrana takav stav, ako postoji, ne spori.

12. Međutim, tu se treba staviti u položaj Žigića. Žigić je, zbog svog burnog života imao, kako mnogo prijatelja, tako i neprijatelja. I to među pripadnicima svih nacija i političkih orijentacija. Među stotinama ljudi, možda i hiljadama sa kojima je Tužilaštvo stupilo u kontakt, sigurno se mogu naći oni koji ga ne vole.

I dovoljno je da, na primer, kažu: „Žigić je u Omarskoj ubio Bećira Medunjanina“. Dovoljno je da to učini jedna osoba, ili možda dvoje ili više prijatelja ili poznanika koji žive zajedno ili su došli zajedno u Tribunal da svedoče, i Žigiću nema spasa iako nikakve veze sa ubistvom nema.

13. On zapravo nikakvu odbranu protiv toga i ne može imati. Kakve svedoke može tražiti tamo gdje nije bio kad se to dogodilo i to u neprijateljski raspoloženoj sredini. A ne zna ni kad se to tačno dogodilo da bi tražio svedoke koji su tada bili na tom mestu. S druge strane, preširok vremenski termin optužnice onemogućuje mu i odbranu alibijem.

14. Dakle, sve zavisi od tužiočevih svedoka. Jedan ili dva nesavesna svedoka trebalo bi da budu dovoljni za najtežu osudu. Ne moraju da budu ni nesvesni, nego samo da pogrešno ili tačno prenesu ono što su čuli od drugih ili da to prihvate pod sugestijom drugih (na primer, svedok „T“ je od drugog čuo da se određena osoba zove Žigić). Ili, iz drugih razloga mogu imati iskrivljenu sliku, posebno nakon osam godina. A za odgovornost je ponekad dovoljan i sitan detalj koji svedok pogrešno da.

15. Dokaza o nepouzdanosti saslušanih svedoka ima bezbroj. Pre svega, iz transkripta se može videti da je svaki Tužiočev svedok u manjoj ili većoj meri odstupio od svojih ranijih pismenih izjava koje je dao Tužilaštvu a na osnovu kojih je optužnica podignuta.

16. O prednjem naročito govori sledeći primer. Taj primer je deo optužnice za koji takođe smatramo da treba da bude odbačen.

Svedok Azedin Oklopčić kategorično tvrdi da je Bećira Medunjanina ubio samo Dušan Knežević – Duća, a da je istom prilikom Željko Timarac usmrtio „Hanki“ Ramića, isključujući Žigića iz tog događaja (8transkript, str. 1898 i 1899). Svedok „T“ smatra da je Žigić zajedno sa Dušanom Kneževićem ubio Bećira Medunjanina. Neko od tih svedoka svakako ne govori istinu, posebno imajući u vidu činjenicu da oni potpuno različito opisuju isti događaj.

17. Ali tu se ne možemo zaustaviti. Najgore je što neko od ova dva svedoka svesno govori neistinu očekujući da ta neistina dovede do teške osude jedne, u ovom slučaju nevine osobe: ili Žigića ili Željka Timarca. Kakvi su, ili bar kakav je onda jedan od tih svedoka?

Ako je Žigić ubio Bećira Medunjanina onda Azedina Oklopčića, inače očigledno vrsnog pedagoga i čestitog čoveka moramo odmah prijaviti za lažno svedočenje, a u Republici Srpskoj krivično goniti i za lažno svedočenje i za lažno prijavljivanje. Iz njegovog iskaza se vidi da dobro poznaje Žigića, a još bolje Timarca i da nije mogao biti ni u kakvoj zabludi.

18. Proizilazi da bi samo na osnovu iskaza jednog ili dva čoveka bilo dovoljno da se neko osudi za ubistvo u nekom logoru. Čak i ako nema dovoljno dokaza da je navodno ubijeni uopšte bio u logoru (na primer, Jasmin Izeiri).

19. Smatramo da bi takva praksa svakako bila ispod standarda koji važe pred nacionalnim sudovima za suđenja za obična ubistva. To bi bio značajan korak unazad u odnosu na praksu za obična krivična dela.

Naravno, tu mora svakako biti prisutan princip da je bolje da krivac ne bude kažnjen nego da nevin bude osuđen.

20. Ne prihvatanje iskaza svedoka u ovakvim postupcima može dovesti do oslobađanja učinioca, ali prihvatanje takvih iskaza može dovesti do osude nevinih za najteže zločine.

21. Mislimo da je optužba većinu dela, a naročito ubistva, dovela u najboljem slučaju po optužbu, samo do stepena sumnje, te u slučaju da optuženi uopšte na te optužbe i ne odgovori, ne bi se mogla doneti osuđujuća odluka.

22. No, u konkretnom slučaju situacija sa svedocima je mnogostruko pogoršana u pogledu pouzdanosti ovog dokaznog sredstva iz više razloga.

23. Pre svega, moramo podsetiti da se ne radi o visoko razvijenim demokratskim zemljama, nego o području Balkana gde još uvek nažalost, caruju mito, korupcija i slične pojave, i gde se davanje lažnog iskaza pred sudom, po pravilu, krivično ne goni.

24. Nažalost, ni dosadašnja praksa Tribunala nije obeshrabrila davanje lažnog iskaza i to je i među svedocima poznato. Nije nam poznato da je iko gonjen zbog lažnog svedočenja (Lažno svedočenje – Pravilo 91) ili odbijanja odgovora (Povreda Tribunala – Pravilo 77(A)(i). Čak ni Dragan Opačić u slučaju „Tadić“. A njemu je, šta više, data i posebna zaštita identiteta i pseudonim „L“.

25. I u ovom slučaju, po mišljenju odbrane neki svedoci očigledno lažno svedoče (naravno, pravimo razliku između lažnog i netačnog), ali im izgleda zbog toga ne pretila nikakva opasnost. Na primer, svedok Beganović Emir i svedok „A“ su dali lažan iskaz o svojoj neosuđivanosti, uprkos dokumentima o tome.

Svedok Avdagić Fadil, upirući u optuženog Žigića tvrdi da je on izvršio određena ubistva u Omarskoj, dajući niz detalja koji nesumnjivo upućuju da svedoku mora biti poznato da govori neistinu. Počevši od tvrdnje da je Žigić tog dana imao ofarbanu kosu u žuto-crvenu, čime očigledno želi da, po našem mišljenju zlonamerno, uskladi svoju ranije pismenu datu izjavu u kojoj je naveo da je Bećira Medunjanina ubilo lice koje ima pla-

vu kosu. Tužilaštvu ti detalji moraju biti poznati, ali se protiv ovoga svedoka ništa ne preduzima. Odbrana bi već u ovom trenutku gonila ovog svedoka za lažno svedočenje pred Tribunalom (to je moguće činiti i pred sudovima u celoj BiH), ali se boji da to ne bude pogrešno shvaćeno kao opstrukcija rada Tribunala.

26. Neki svedoci odbijaju da odgovore na, po odbranu ključna pitanja (npr. svedok „AD“), što je „Povreda Tribunala“, ali se ništa ne događa.

27. Neki svedoci na Tužiočeva pitanja odgovaraju do najsitnijih detalja, a kad ih odbrana pita o daleko krupnijim događajima koji im moraju biti poznati odgovaraju da se ništa ne sećaju. Tipičan primer za to je svedok Mrkalj Edin.

28. Nijedan svedok optužbe, pre svog svedočenja nije upoznat sa posledicama davanja lažnog iskaza ili odbijanja odgovora na pitanje, što takođe utiče na značaj ovog dokaznog sredstva. Prema Pravilu 91(A) to je mogućnost Sudskog Veća, ali bar u sistemu „civil lanj“¹¹ to je, po pravilu, neizostavna obaveza zasnovana na hiljadugodišnjem iskustvu, bez koje svedočenje praktično i ne važi.

29. Još jedno pitanje proističe iz iskustva „civil lanj“. To je pitanje koje se često postavlja kod procene iskaza svedoka – da li je svedok u neprijateljskim odnosima sa optuženim. U ovom slučaju sasvim je očigledno da većina svedoka iskazuje veoma neprijateljski odnos prema optuženom, što kod svedoka potpuno razumemo bez obzira da li kod okrivljenih postoji krivica ili ne. A takvi svedoci najčešće shvataju optužene onako kako ih Tužilac prikazuje – kao grupu sa zajedničkim ciljem da ih putem ubistva, mučenja, silovanja i na drugi način nehumanog postupanja, progoni i „etnički očisti“, bez obzira da li u konkretnom slučaju ima krivice optuženih ili ne. Uobičajeno pravilo u sudskoj praksi širom sveta je da se izjave takvih svedoka uzimaju sa izuzetno velikom dozom rezerve.

30. Psihološki efekat samog suđenja pred Međunarodnim Tribunalom je takođe prisutan kod svedoka i deluje vrlo sugestivno. Na teritoriji bivše SFRJ često je mišljenje da su svi koji „idu u Hag“ ratni zločinci. Optuženi su ratni zločinci, a

¹¹ Ovo je uobičajen izraz u praksi Tribunala i u zemljama anglosaksonskog pravnog sistema a odnosi se ne na „građansko pravo“ kako bi se to moglo bukvalno prevesti, nego na evropsko-kontinentalni sistem prava.

svedok treba da pomogne Tribunalu u utvrđivanju njihove krivice. Svedok ne želi da razočara Sudsko veće i Tužioca.

31. Najzad, sećanja svedoka potiču iz ratnih uslova i velikih stradanja kada je moć percepcije usled raznih faktora i efekata iskrivljena, a posle osam godina vremenom i mnogim kontaktima, medijima i propagandom zamagljena.

32. Pred Tribunalom još nije prihvaćena institucija suočenja kao važnog instrumenta u oblasti personalnih dokaza. Suočenja ne samo svedoka i optuženih, nego i svedoka sa kontradiktornim izjavama među sobom. To je veoma važno dokazno sredstvo pogotovo tamo gde ima malo materijalnih tragova i gde se pretežno koriste lična dokazna sredstva. Nešto tako (kombinacija suočenja i identifikacije) odbrana optuženog Žigića je pokušala dana 18. 5. 2000. sa svedokom „Al“ ali je odbijena sa objašnjenjem da se tako čini opstrukcija rada Tribunala.

33. Neki od svedoka pokazuju otvorenu mržnju prema Srbima, kao što je na primer svedok Beganović Emir (on koristi izraze „srpsko đubre“, „srpska govna“ itd., vidi transkript strane 991, 922), a neki su i mentalno bolesni i pod terapijom (svedok „A“, transkript, strana 5497).

34. Većini svedoka protiv optuženog Žigića je pružena zaštita identiteta, što je ohrabrenje da se istina, ali i neistina može reći. Ti svedoci se ne boje Žigića jer od njega nisu sakriveni. Samim tim se ne boje ni Žigićevog uticaja u Prijedoru, tim pre što znaju da nije zauzimao nikakav položaj, da nema dobre odnose sa srpskim vlastima i da je u pritvoru od 1993. godine.

Pa čega se onda boje? Boje se da će svojim izjavama revoltirati građane Prijedora među kojima je opšte poznato da Žigić nije učinio mnoga dela za koja ga terete.

4. Apsolutni nedostatak dokza za pojedine optužbe

35. Za pojedine optužbe iz osnovnog dela optužnice, a još više iz poverljivog Priloga D, nema apsolutno nikakvog dokaza.

35.1. Tako, nijedan dokaz ne postoji u prilog tome da je optuženi Zoran Žigić ubio:

- Jasmina Izeirija,
- „Špiju“ Mešića,

iako je za to optužen (tačke 6–7, paragraf 34(b) Optužnice).

35.2. Po istim tačkama optužnice, pasus 34(a), nije prezentiran nijedan dokaz o teranju zatočenika na ležanje na krhotinama stakla i međusobni fellatio.

35.3. Isto tako, nijedan dokaz ne pominje da je optuženi Zoran Žigić mučio Senahida Čirkića, Fikreta Alića i Fahrudina Hrustića i da je surovo postupao prema njima (tačke 11–13, pasus 38. (b, d, e) optužnice).

36. Poverljivi Prilog D sam po sebi ne ispunjava formu optužnice i ne može to biti.¹² Može biti samo aneks glavnog dela optužnice i to samo dela koji se odnosi na tačke 1–3 optužnice budući da se samo taj deo poziva na Prilog D. Sve ostalo iz Priloga D treba odbaciti.

37. No, nezavisno od prethodnog, dostavljamo i poverljivi Aneks A13 u kome su navedena imena navodnih žrtava optuženog Zorana Žigića i drugi podaci, o kojima nema apsolutno nikakvih dokaza.

V. Zaključak

38. Stoga, saglasno Pravilu 98 bis, odbrana optuženog Zorana Žigića podnosi zahtev da Sudsko veće donese oslobađajuću presudu u odnosu na sva optuženja iz optužnice.

¹² To je prilog uz optužnicu koje je Tužilaštvo sačinilo znatno nakon optužnice, a koji je menjalo i tokom suđenja. U prilogu je data proširena lista navodnih žrtava iako taj prilog nije prošao proceduru koja važi za optužnicu. Smatramo da ni po formi, odnosno nužnim elementima koje optužnica mora da sadrži, ne ispunjava uslove neophodne za optužnicu.

¹³ Uz ovaj Predlog odbrana je dostavila i poverljivi Aneks A koji sadrži imena navodnih žrtava čiji identitet u to vreme nije bilo dozvoljeno otkriti. Jednim kasnijim predlogom odbrana je zahtevala ukidanje te poverljivosti, u čemu je uspela.

PORUKE, OSVRTI, PRIKAZI

KOPAONIČKA ŠKOLA PRIRODNOG PRAVA (13–15. decembar 2002)

Na završnoj plenarnoj sednici, 16. decembra 2002. godine, nakon višednevnog intenzivnog angažovanja svih učesnika, predstavnici pojedinih katedri izneli su sledeće poruke, koje su, uz opštu podršku, jednoglasno usvojene.*

I – PRAVO NA ŽIVOT

1. Život

*Prof. dr Miroslav Đorđević,
dr Đorđe Đorđević,
docent Policijske akademije u Beogradu*

1. Pravo na život kao najznačajnije pravo čoveka mora da uživa i najveću pravnu, posebno krivičnopravnu zaštitu. Pojedini oblici ugrožavanja ovog prava u savremenom društvu su takvi da njihovo sprečavanje i suzbijanje zahteva akcije koje prevazilaze okvire nacionalnog prava ulazeći i u domen međunarodnog krivičnog prava. Ove tendencije u borbi protiv najtežih vidova ugrožavanja prava na život treba u punoj meri podržavati ne zapostavljajući pri tom ni stalan razvoj i unapređivanje nacionalnog krivičnog prava u ovoj oblasti.

* U ovom broju časopisa objavljujemo neke od poruka Kopaoničke škole prirodnog prava, održane od 13. do 17. decembra 2002. na Kopaoniku.

* Odabir izvršio N. Jovančević, adv.

2. Terorizam je jedan od najtežih vidova kriminalnih delatnosti upravljenih protiv života ljudi, pa u borbu protiv njega treba uključiti raspoloživa pravna sredstva na nacionalnom i međunarodnom planu poštujući principe humanitarnog prava u čemu treba pružiti i naš maksimalni doprinos.

3. Otmice i drugi oblici ugrožavanja leta vazduhoplova su jedan od najčešćih oblika terorističkih aktivnosti koje treba suzbijati krivično-pravnim i drugim merama. Primenu ovih mera treba proširiti i na otmice i ugrožavanje leta vazduhoplova koje se ne vrše kao teroristički akti već iz drugih pobuda, a koje takode ugrožavaju živote putnika i posade vazduhoplova.

4. U savremenom svetu oblast javnog saobraćaja je jedna od onih u kojima gubici ljudskih života dobijaju krajnje zabrinjavajuće razmere. Mere, kako pravne tako i vanpravne, koje se preduzimaju da se ovakvo stanje popravi zahtevaju stalnu razradu i njihovu što dosledniju primenu. U tom smislu treba pre svega imati u vidu naše krivično, ali isto tako i privrednoprestupno i prekršajno pravo u okvirima u kojima se te grane prava uključuju u oblast bezbednosti javnog saobraćaja.

5. Preduzimanje mera prevencije u svim oblastima kriminaliteta pa i u onim u kojima se ugrožavaju životi ljudi često je ograničeno obimom materijalnih sredstava potrebnih za njihovo sprovođenje što može da ukazuje na cenu spasavanja ljudskih života nasuprot postavkama da život čoveka nema cenu. Stoga društvo mora da čini stalne napore da povećava materijalna sredstva za prevenciju kriminaliteta upravljenog protiv života ljudi izražavajući na taj način i svoj stav prema vrednosti koju život čoveka ima.

6. Pravo na život u izvesnom smislu uključuje i pravo na smrt, zbog čega ne postoji odgovornost za pokušaj samoubistva. Međutim, ubistvo na zahtev ubijenog ostaje kažnjivo kao obično ubistvo, izuzev vrlo retkih slučajeva legalizacije eutanazije u nekim zemljama. Ipak, slučajeve ubistva na zahtev ubijenog ne bi trebalo izjednačavati sa običnim ubistvom, već bi ga, s obzirom na pobude izvršenja, trebalo tretirati kao lakši slučaj ubistva, kao što je to i predviđeno u krivičnim zakonicima mnogih zemalja.

7. Smrtna kazna je ukinuta u našem krivičnom zakonodavstvu kao i mnogim drugim zemljama. Ipak na planu zaštite prava na

život ostaju napori da se ona ukine i u onim zemljama u kojima to do sada još nije učinjeno.

8. Ubistvo je teško krivično delo koje negira pravo na život, ali se u pogledu krivične odgovornosti mora praviti razlika između običnih, težih i lakših oblika ubistva. Stoga se ovi teški slučajevi, među koje spada i ubistvo pri bezobzirnom nasilničkom ponašanju, a isto tako i lakši, među koje spadaju i ubistvo u prekoračenju nužne odbrane i ubistvo na mah, moraju se u zakonodavstvu i u praksi što jasnije razgraničiti u odnosu na druge slučajeve ubistva.

9. Neredi na sporstkim takmičenjima u kojima dolazi do lišavanja života ili telesnih povreda ljudi dobijaju u poslednje vreme i u svetu i u nas sve veće razmere, zbog čega su u naše krivično zakonodavstvo unete odgovarajuće dopune. Ipak, ostaje potreba da se ove odredbe preciznije i potpunije razrade i dopune, kako bi se na što adekvatniji način regulisala krivična odgovornost svih onih koji takve neredne izazivaju, u njima učestvuju ili, suprotno svojoj dužnosti, ne preduzimaju mere da se oni spreče.

2. Zdravlje

*Dr Hajrija Mujović-Zornić,
naučni saradnik Instituta društvenih nauka u Beogradu*

1. U današnje vreme, zbog nezadrživog razvoja biomedicinskih nauka i tehnika sve više se ističe kao imperativ, da pravo treba da bude garant vršenja medicinske delatnosti. Taj zahtev je ovom Skupu posebno podržan u okviru teme o kloniranju odnosno vršenju medicinskih eksperimenata nad embrionom

2. Slično medicini, koja štiti čovekovo zdravlje, tako i medicinsko pravo uređuje i štiti ljudska prava u vezi sa zdravljem, shvatajući to kao naročito važan segment zaštite ljudskih prava uopšte.

3. U svakoj profesiji, a naročito medicinskoj, ljudski faktor igra važnu ulogu, te su otuda pravila ponašanja veoma stroga, bilo da je reč o pravilima struke tj. aktuelnom medicinskom

standardu ili o pravilima pažnje. Lekarske greške kao kršenja dužnog ponašanja rezultiraju odgovornošću čije je težište danas prebačeno na građansku odgovornost, kao što su odgovornost lekara za štetu, estetska operacija i odgovornost hirurga, prognoza bolesti i odgovornost, i odgovornost u vezi sa opojnim drogama.

4. Novi koncept vršenja medicine uslovio je i da pravni pristup toj problematici bude drugačiji. To se, pre svega, ogleda u sistemskim rešenjima i pitanjima reformi u zdravstvu (pitanja prevencije bolesti HIV-a, značaja medicinske dokumentacije kod sudsko-medicinskog veštačenjam kao i promena u jugoslovenskom zdravstvu).

5. Reforma jugoslovenskog zdravstvenog sistema mora biti celovita, a posebno mora imati u vidu nezaobilaznu ulogu medicinskog prava. Nije reč o prostom donošenju nekoliko ključnih zakona u ovoj oblasti, nego o stalnom praćenju i oblikovanju propisa koji će slediti evropske i svetske tokove prava. U ovom momentu, reč je prvenstveno o nužnosti unifikacije i harmonizacije propisa sa propisima Evropske unije koji su brojni u ovoj materiji. U tom smislu su najvažniji akti Evropska konvencija o ljudskim pravima i biomedicini kao prva sektorska konvencija na tom nivou za ovu oblast prava i Deklaracija o promovisanju prava pacijenata u Evropi. Doduše, neke oblasti medicinskog prava su već izgrađene, ali ih valja osavremeniti i dati im nov smisao, (npr. zakon o transplantaciji, zakon o prometu i proizvodnji lekova i dr.) dok su pojedine oblasti potpuno neregulisane, kao što su veštačko oplodjenje, sterilizacija, transeksualne intervencije, genska tehnologija, eksperimentisanje na čoveku, pacijentova prava, medicinski ugovor itd.

II – PRAVO NA IMOVINU

Ugovor i odgovornost za prouzrokovanu štetu

*Prof. dr Slobodan Perović,
dr Miodrag Orlić,
profesor Pravnog fakulteta u Beogradu*

1. Ugovor, kao klasičan izvor obligacija, zauzima prvo mesto u kodifikacijama komparativnog prava. To je slučaj i sa našom kodifikacijom gde se Zakonom o obligacionim odnosima regulišu pitanja nastanka, dejstva i prestanka ugovornog odnosa. Međutim, savremeni život donosi i nove ugovorne odnose nepoznate ranijem vremenu ili takve neimenovane ugovore koji su sastavljeni iz elemenata različitih imenovanih ugovora, a koji zahtevaju da budu pravno regulisani. Otuda, potreba da se i oni nadu u tipologiji imenovanih ugovora, sa svim atributima koji proizilaze iz njihove pravne prirode.

2. Sloboda ugovaranja odnosno autonomija volje ugovornih strana daje ugovornicima slobodu da, u granicama javnog poretka i dobrih običaja urede svoje odnose po svojoj volji. Putem ustanove javnog poretka vrši se ograničenje autonomije volje shodno osnovnim principima na kojima je zasnovano postojanje i trajanje jedne pravno organizovane zajednice, što znači da je javni poredak različit s obzirom na različitost nacionalnih zakonodavstava u kojima se javlja. Međutim, u savremenom pravu njegove granice su proširene i u izvesnoj meri integrisane u međunarodne standarde o ljudskim pravima. Stoga, praktična primena javnog poretka mora angažovati sud i druge organe koji primenjuju pravo, da vode računa o današnjim okvirima i sadržini javnog poretka, upravo sa stanovišta njegovog proširenja putem ratifikovanih konvencija koje su sastavni deo unutrašnjeg pravnog poretka.

3. Potrebno je, prilikom praktične primene odredbi Zakona o obligacionim odnosima koje se odnose na materiju ugovora, imati u vidu i Konvenciju UN o Ugovorima o međunarodnoj prodaji robe iz 1980. godine (Bečka konvencija) koja je kod nas rati-

fikovana 1984. i koja donosi niz odredaba i rešenja u oblasti ugovora o kupoprodaji koja se razlikuju od rešenja Zakona o obligacionim odnosima. Potrebno je postaviti jasne kriterijume ove Konvencije u odnosu na opšta pravila ugovornog prava sadržana u Zakonu o obligacionim odnosima.

4. Kada je reč o harmonizaciji našeg prava sa pravom Evropske unije, potrebno je analizirati i rešenja sadržana u Načelima Evropskog ugovornog prava donesenim 1998. godine.

5. Odgovornost za štetu koja je prouzrokovana deliktnom radnjom, obuhvata subjektivnu i objektivnu odgovornost, kao i odgovornost za drugoga, a takode i odgovornost usled terorističkih akata, javnih demonstracija ili manifestacija i odgovornost organizatora priredbi. Sve su to pitanja koja su dobila odgovarajuća mesta u našem Zakonu o obligacionim odnosima. Međutim, savremeni život je pokazao da su ova pravila često nemoćna da dovedu do integralne naknade. Otuda, potrebno je analizirati kategoriju socijalizacije odgovornosti kao mogući put u rešavanju ovog pitanja i kao novi osnov i mogućnost integralne naknade štete. Pri tome, i ovde treba imati u vidu brojne međunarodne konvencije koje se odnose na naknadu nekih posebnih vrsta štete, koje su, kao ratifikovane, postale sastavni deo unutrašnjeg pravnog poretka.

III – PRAVO NA PRAVNU DRŽAVU

*Dr Gordana Vukadinović,
profesor Pravnog fakulteta u Novom Sadu*

1. Zabrinuti zbog neostvarivanja pravne države, treba pojačati napore u izgradnji pravnog sistema zasnovanog na vladavini prava, ljudskim pravima i slobodama i demokratske pravne države kao dražve legaliteta i legitimiteta.

2. U tom cilju treba obezbediti stubove, kvalitetne institucije i sa funkcionalnog i personalnog aspekta i garancije za uspešno ostvarivanje demokratske pravne države, pre svega donošenjem novog Ustava.

3. Neprikosnena zaštita ljudskih prava i sloboda u pravnoj državi, ne može se ostvariti bez valjane i dosledne trodelne podele vlast, delotvornog parlamenta, vlade odgovorne parlamentu i nezavisnog sudstva. Sudstvo mora biti nezavisno u izricanju pravde od bilo koje vlasti, osim vlasti legitimnog zakona.

4. Sve intenzivnija i sve obuhvatnija globalizacija i njoj komplementarna regionalizacija i lokalizacija, iziskuju stalni razvoj participativne demokratije, vladavine prava, identiteta i tolerancije različitih kultura, koje neprekidno moraju biti na dostignutom nivou zaštite ljudskih prava i sloboda modernog društva i savremenog čoveka.

*Mr Žarko Anđelić
advokat iz Beograda*

CCBE, Brisel

– Kratak prikaz rada i organizacije –

Savet advokatskih komora i društava pravnika Evropske unije osnovan je 1960. godine kao organ koji zvanično predstavlja asocijacije pravnika zemalja Evropske unije.

CCBE je organizacija koja održava vezu između advokatskih komora i društava pravnika zemalja članica Evropske unije (EU) i Evropskog ekonomskog prostora (EEA, kao i zemalja EFTA. U ovakvom svojstvu CCBE predstavlja advokatske komore i društva pravnika u kontaktima sa svim značajnim evropskim institucijama, a na taj način istupa u ime više od 500.000 evropskih pravnika i istovremeno ima status konsultativnog organa Saveta Evrope.

Nacionalne komore mogu da u CCBE imaju punopravni status ili pak status posmatrača. Punopravni članovi su predstavnici advokatskih komora i društva pravnika iz 18 zemalja članica Evropske unije. Posmatrački status su do sada stekle asocijacije advokata Bugarske, Hrvatske, Kipra, Češke Republike, Estonije,

Bivše jugoslovenske Republike Makedonije, Mađarske, Poljske, Rumunije, Slovačke Republike, Slovenije, Švajcarske i Turske. Prilikom prijema u CCBE članice sa posmatračkim statusom potpisuju izjavu da će u svemu poštovati odredbe novog Etičkog kodeksa CCBE, koji je usvojen u Lionu 1998. godine.

Osnovni zadatak CCBE je da unapređuje rad komora i društava pravnika EU i čini sve što je potrebno u svrhu sprovođenja direktiva, preporuka, smernica i drugih pravnih akata EU, koje se neposredno odnose na organizaciju i rad nacionalnih advokatskih komora i društava pravnika. Preko posebnog foruma koji čine delegati svih komora članica, CCBE obavlja konsultacije i vrši nadzor nad primenom relevantnih propisa u odnosima između članica Unije, predstavlja advokatske komore i društva pravnika u odnosima sa drugim profesionalnim organizacijama i konačno, bavi se razmatranjem svih pitanja koja se tiču advokata, advokatskih komora i pravničke profesije uopšte, sa posebnim težištem na usaglašavanju regulative i prakse sa utvrđenim standardima.

Motivisan specifičnim političkim i ekonomskim promenama u Centralnoj i Istočnoj Evropi 1989–1990. godine, CCBE je na redovnom zasedanju u Rimu 1990. godine osnovao poseban komitet (Komitet PECO), preko koga bi advokatske asocijacije i društva pravnika EU, održavale vezu sa profesionalnim organizacijama u Centralnoj i Istočnoj Evropi. Komitet PECO čine predstavnici Belgije, Bugarske, Hrvatske, Češke Republike, Estonije, Bivše jugoslovenske Republike Makedonije, Grčke, Mađarske, Italije, Luksemburga, Poljske, Rumunije, Slovenije, Slovačke Republike i Španije. Kao što se može zaključiti, članice ovog Komiteta su pored zemalja sa statusom posmatrača, i neke zemlje članice Evropske unije, odnosno punopravni članovi CCBE. Suština i smisao ovakvog sastava komiteta PECO je namera da se u okviru samog komiteta PECO uspostave temeljni odnosi i bliska saradnja između zemalja članica i aspiranata na članstvo u EU, a ovi potonji istovremeno pripreme za buduće članstvo u CCBE.

Sedište Komiteta PECO je u Briselu, dok je aktuelni predsednik Komiteta gospodin Dr Rupert NJolff, ugledni advokat iz Salzburg-a.

U periodu između 1999. i 2001. godine u više navrata su obavljeni razgovori sa vodećim ljudima CCBE, gospođom Sotiris-om, Haydecoper-om, kao i tadašnjim potpredsednikom CCBE, a sadašnjim predsednikom Komiteta PECO gospodinom dr Rupert NJolff-om. U svim prilikama naglašeno je da je CCBE, a i Komitet PECO u principu voljan da prihvati eventualni zahtev za prijem jugoslovenske advokatske asocijacije. Opšte utvrđeni uslovi za prijem u Komitet PECO su sledeći:

1. Država, čija advokatska asocijacija podnosi zahtev za prijem u članstvo, treba da je potpisnica Evropske konvencije o ljudskim pravima;
2. Komora – kandidat treba da u formi izjave prihvati kodeks advokatske etike CCBE;
3. Uz zahtev za prijem treba priložiti Zakon o advokaturi i Statut Komore, kao i kratak prikaz organizacije advokatske komore na svim nivoima, sa osnovnim statističkim podacima o broju advokata, advokatskih pripravnika, žena – advokata i dr., a u engleskom prevodu;
4. Formalni zahtev za prijem u Komitet PECO upućuje se predsedniku Komiteta na adresu sedišta, 40 Rue NJashington, B-1050 Brudželles, Belgium.

Ukoliko bi odluka o zahtevu za prijem u članstvo bila pozitivna, trebalo bi odrediti stalnog delegata u ovom Komitetu, pri čemu treba imati u vidu da su službeni jezici engleski i francuski, a a se sve sednice održavaju bez simultanog prevoda.

Sledeći sastanak Komiteta PECO biće održan 27. 02. 2003. godine u Beču, u vreme održavanja tradicionalne Evropske predsedničke konferencije advokata.

Gradimir Moskovljević
advokat iz Kruševca

KNJIGA O MAFIJI

Prazninu u našoj pravnoj literaturi nedavno je ispunilo enciklopedijsko izdanje knjige Dr Svetislava Marinovića *Mafija. Ono što je odmah pobudilo pažnju, činjenica je da se radi o pionirskom, o originalnom delu izuzetne vrednosti. Problemu satanskog fenomena organizovanog kriminala, istorijski, sociološki, pravno i psihološki, autor je, ne zanemarujući naučnu analitičku ozbiljnost obradio beletristički popularno, dramatski živo i zanimljivo, tako da se knjiga čita kao roman, a istovremeno ispunjena je mnoštvom analitičkih podataka, strukturalno studijski omeđeno, da može poslužiti kao nezamenjiv udžbenik.*

U pristupu je odmah vidljiva autorova, inače retka, sposobnost istovremenog uočavanja opšteg i pojedinačnog. U toj srećnoj simbiozi detalje (u primerima: radnje, događanja...) skladno prate, intermedijalnim metodom, naučno uopštavanje. Pisac i naučnik ovde su, stilskom lakoćom jednog Voltera, studiju i leksikon alhemijski pretočili u saznajni vremeplov–putopis Jana Potockog (onaj iz Saragose), u kome se čitalac neprimetno preobražava u sagovornika i učesnika.

Ono što pleni sto starnica ove knjige je odsustvo hladne diktike, dakle, piščev da i sam bude stručni posmatrač – novinar mistrije koja već vekovima ne samo da uzbuđuje, već i menja svet. U čarobnjačkoj retorti zbivanja, uslovljenih pre svega etno posebnostima (primitivni plemenski običaji na Siciliji uzrokovani dugotrajnim ropstvom, siromaštvom i zlehudim životom), zatim prenetih u satanski svet robnovčanice privrede, berzanskog mešetarenja i manijakalnih sklonosti ljudskog egoizma, dr Marinović je, sa znanjem o tome ravnom Denijurgovim, našao i nešto više, NJegošev pesimizam (Luča Mikrokozma, Gorski Vijenac) – neprestanu metafizičku i biblijsku borbu dobra i zla.

Univerzalnost problema mafije, slojevitost njenih delatnosti i ciljeva, drugodimenzionih, a tu kraj nas prisutnih, utkanih u sve pore društvenog života, antipodnih morala civiliza-

cije (i arhajsko-mitološkom, religijskom i ideološkom) sledi iz dr Marinovićeve Mafije, večiti su (to je poruka takođe pesimistička) i sastvani su deo čovekovog bića, ni demonskog ni anđeoskog. Bilo je hrabro, i nažalost tačno, osloboditi se utopijskog de lege ferenda razmišljanja i otvoreno izneti ovu strašnu ambivalentnost čovekovog bića u kome istovremeno počiva kako Adamov probitni greh (greh Kaina), tako i božanska svetlost (nevinost Avelja).

Začuđujuće je svestranosti i totalno poznavanje polja istraživanja, iako autor ne teži dijalektičkom Tajnbijevim iznalaženju zakonitosti (sličnom onom kod Hegela) i to u meri u kojoj se može postaviti pitanje, kao ono o Isaku Asimovu i Stanislawu Lemu (piscima naučne fantastike, analitičarima, filozofima, naučnicima, beletistima itd.), kako je, i da li je svu tu materiju mogao i uspeo da prikupi i obradi samo jedan čovek?

Neki pravници insistiraju na paradoksu u načinu dr Marinovićevo viđenja mafije. Međutim, treba se setiti jednog tibetanskog mudraca koji je rekao da kada se probudi vidi samo čudesa oko sebe. NJegov san je bio mnogo stvarniji.

U svetskim i našim okvirima dr Marinović je imao preteče, najpre u Bertrandu Raselu, filozofu i matematičaru, koga je briljantan stil učinio književnikom i Slobodanu Jovnaoviću, pravniku, koji je istim stilom postao sjajan istoričar. Vrednost stila u knjizi Mafija ne ogleda se samo u jasnim, harmoničnim rečenicama, već i u sadržajnoj strukturi materije, veštini odabira i prezentovanja podataka, dakle načinu koji običnog miostrant-prikupljača i sabirača činjenica i ideja odvaja od genija.

Moderan intelektualac, posebno pravni, ostaće siromašniji duhom ukoliko ne pročita ovu, slobodno se može reći, u svom žanru knjigu nad knjigama.

INFORMATIVNI BILTEN

• Broj 38 •

SADRŽAJ

I – RAD UPRAVNOG ODBORA

- sednica održana 07. 12. 2002.
- sednica održana 21. 12. 2002.
- sednica održana 25. 01. 2003.

II – RAD UPRAVNOG ODBORA IZMEĐU DVA BROJA INFORMATIVNOG BILTENA

Beograd
28. februar 2003.

I

RAD UPRAVNOG ODBORA

Upravni odbor Advokatske komore Srbije održao je od prethodnog broja Informativnog biltena 3 sednice i to: 07. 12, 21. 12. 2002. i 25. 01. 2003.

Sednica održana 07. 12. 2002.

1. Upravni odbor je na ovoj sednici razmatrao više pitanja od značaja za položaj advokature i statusnih pitanja advokata.
2. Predsednik Advokatske komore Srbije g. Šešlija je podneo izveštaj o radu Visokog saveta pravosuđa i posebno naglasio da je kao predstavnik advokature insistirao na blagovremenom dostavljanju podataka o kandidatima koji su prijavljeni na konkurse za izbor i imnovanje nosilaca pravosudnih funkcija. Blagovremeno dostavljanje ovih podataka je preduslov za dostavljanje argumentovanih primedbi od strane advokatskih komora u Srbiji na prijavljene kandidate.
3. Upravni odbor je zaključio da je neophodno veće uključivanje članova Advokatske komore Srbije u rad Komisija za pripremu nacrtu zakona koji će se dostavljati skupštini radi usvajanja. Veće angažovanje članova Advokatske komore treba da se ogleda u dostavljanju primedbe na postojeće modele – nacрте zakona ili u dostavljanju nacrtu zakona koje sačini Komisija ove Komore nadležnim državnim organima na dalji postupak. Upravni odbor je formirao Komisiju za izradu nacrtu Zakona o denacionalizaciji – za sačinjavanje primedbi, predloga i sugestija u sastavu: g. Zoran Živanović, sekretar Upravnog odbora AK Srbije, g. Branislav Vulić, član Upravnog odbora AK Srbije, g. Nenad Dželebdžić, član Upravnog odbora AK Srbije i dopunio Odluku o imenovanju članova Komisije za izradu nacrtu Zakona o advokaturi predstavnicima Advokatske komore Beograda: g. Vojislav S. Nedić, predsednik AK Beograda, g-đa Jasmina Pavlović, sekretar Upravnog odbora AK Beograda, g-đa Mileva Bogdanović, član Upravnog odbora AK Beograda, g-đa Tatjana Šarac Kosovac, član Upravnog odbora AK Beograda, g. Slobodan Bogdanović, član Upravnog odbora AK Beograda, g. Vladimir Miljević, član Upravnog odbora AK Beograda.
4. U cilju poboljšanja kvaliteta časopisa „Branič“ i rada uređivačkog odbora uz što šire uključivanje advokata iz Srbije dopunjena je odluka o imenovanju Uređivačkog odbora, tako što je u ovaj Odbor imenovan Gradimir Moskovljević, advokat iz Kruševca
5. Upravni odbor Advokatske komore Srbije je kao drugostepeni organ u upravnom postupku doneo rešenja po žalbama g. Mihaila Dragovića, advokata u Beogradu i g-đe Javorke Miković, advokata u Kraljevu.
6. Upravni odbor Advokatske komore Srbije je povodom tužbe za naknadu štete g. Dragana Bogdanovića, advokata u Crnoj Gori ovlastio g.

Nenada DŽelebdžića, advokata u Beogradu i člana Upravnog odbora da zastupa ovu komoru u ovom parničnom postupku.

Sednica održana 21. 12. 2002.

1. Ovoj sednici Upravnog odbora Advokatske komore Srbije prisustvovali su gosti iz Advokatske komore Republike Srpske g. Milorad Ivanišević, predsednik Advokatske komore Republike Srpske i g. Miljkan Pucar, predsednik Izvršnog odbora AK Republike Srpske. Predstavnici Advokatske komore Republike Srpske odazvali su se pozivu predsednika Advokatske komore Srbije. Prilikom ove posete dogovorena je saradnja između dve Komore i ubrzano rešavanje pitanja zastupanja advokata iz ovih Republika na teritoriji druge Republike. Takođe su kolege iz Republike Srpske iznele svoja iskustva u donošenju novog Zakona o advokaturi i reformi pravnog sistema u Bosni i Hercegovini.
2. Upravni odbor Advokatske komore Srbije je na ovoj sednici razmatrao i pitanje upisa i evidencije advokata koji su bili upisani u AK Kosova i Metohije i koji i danas imaju sedište advokatske kancelarije na području ove autonomne pokrajine. Tim povodom je odlučeno da se u Advokatskoj komori Niša vodi evidencija advokata koji imaju sedište advokatske kancelarije na teritoriji AP Kosovo i Metohija i nakon 1999. i prestanka rada AK Kosova i Metohije.
3. Na ovoj sednici razmotrena su i pitanja: primene sporazuma koji je zaključen između Ministarstva finansija i ekonomije i predstavnika AK Srbije i AK Beograda i pitanje naplate honorara advokata – branilaca po službenoj dužnosti koji su svoje obaveze izvršili u pretkrivičnom postupku pred organima Ministarstva unutrašnjih poslova. U okviru razmatranja ovih pitanja zatraženi je održavanje sastanaka sa nadležnim organima, a o rezultatima pregovora svi advokati će biti obavješteni na odgovarajući način.
4. Upravni odbor je povodom izlaganja g. Vojislava S. Nedića, predsednika Advokatske komore Beograda o radu Kopaoničke škole prirodnog prava pozvao sve advokate da se uključe u rad ove škole putem pripreme i izlaganja stručnih radova i učešća u diskusiji.
5. Kao drugostepeni organ u upravnom postupku Upravni odbor AK Srbije je doneo rešenja i postupio po presudama Vrhovnog suda u pravnoj stvari g. Velimira Mihajlovića, dipl. Pravnika iz Negotina, Biserke Lakićević, dipl. Pravnika iz Niša, Vladana Selakovića, dipl. Pravnika iz Nove Varoši, g. Dragana Ivanova, advokata iz Niša, Dragana Novovića, advokata iz Novog Pazara.
6. Upravni odbor Advokatske komore Srbije je povodom zahteva Advokatske komore Požarevca i Advokatske komore Zaječara za pružanje pomoći u rešavanju pitanja poslovnog prostora udovoljio zahtevima u skladu sa mogućnostima i važećim propisima.

Sednica održana 25. 01. 2003.

1. Upravni odbor Advokatske komore Srbije je povodom 28. februara – Dana advokature formirao organizacioni odbor za obeležavanje ovog značajnog datuma. U organizacioni odbor imenovani su: g. Vladimir Šešlija, g. Zoran Živanović, g. Branislav Glogonjac, g-đa Jasmina Pavlović i g. Nenad Dželebdžić.
2. Advokatsku komoru Srbije će na Tradicionalnim Predsedničkim susretima u Beču od 27. 02. do 01. 03. 2003. predstavljati g. Žarko Anđelić, advokat u Beograd, nacionalni potpredsednik MUA za Jugoslaviju.
3. Zbog obaveza u Srbiji i značajnih pitanja vezanih za rad i položaj advokature zaključeno je da na Godišnjoj konferenciji Advokatske komore Nemačke Advokatska komora Srbije ne učestvuje.
4. Kao drugostepeni organ u upravnom postupku Upravni odbor je postupajući po presudama Vrhovnog suda doneo rešenja u pravnoj stavri: Milutina Pešića, advokata iz Leskovca.
5. Kao drugostepeni organ u upravnom postupku Upravni odbor je doneo rešenja po žalbama: g. Radivoja Radenkovića, advokata u Beogradu i g. Vladimira Krstića, advokata u Ubu.
6. Upravni odbor Advokatske komore Srbije je utvrdio visinu članskog doprinosa za I kvartal 2003. u iznosu od 110.00 dinara mesečno, odnosno 330.00 dinara za kvartal po advokatu članu advokatske komore u Srbiji. Odluka o visini članskog doprinosa je privremenog karakter i primenjivaće se do usvajanja finansijskog plana ove Komore za 2003. Ovim planom će biti utvrđena visina članskog doprinosa za 2003. o čemu će svi advokati u Srbiji biti blagovremeno obavesteni.
7. Advokatska komora Srbije je i ove godine uzela učešće na takmičenju u oratorstvu koje se tradicionalno organizuje na Pradnom fakultetu u Beogradu prigodnim poklonima za pobednike na takmičenju.

II

RAD UPRAVNOG ODBORA IZMEĐU DVA BROJA
INFORMATIVNOG BILTENA

Aktivnost Advokatske komore Srbije u ovom periodu odvijala se u više pravaca:

1. Predsednik Advokatske komore Srbije g. Vladimir Šešlija je zajedno sa predsednikom Advokatske komore Beograda g. Vojislavom S. Nedićem uspostavio saradnju sa predsednikom Vrhovnog suda Srbije g-đom Leposavom Karamarković. Dogovoreno je da se održavaju redovni mesečni sastanci sa predsednikom Vrhovnog suda i da se na tim sastancima razmatraju najznačajnija pitanja i argumentovane primedbe na rad pravosudnih organa.

Saradnja sa pravosudnim organima će se odvijati kontinuirano i predlaže se svim advokatskim komorama u Srbiji da uspostave sličnu saradnju sa okružnim i opštinskim sudovima sa teritorije advokatskih komora u Srbiji.

2. Predstavnici Advokatske komore Srbije (predsednik g. Šešlija, potpredsednik g. Bogdanović i sekretar Upravnog odbora g. Živanosić) i predstavnici Advokatske komore Beograda (predsednik g. Nedić, zamenik predsednika g. Glogonjac i sekretar Upravnog odbora g-đa Pavlović) održali su u januaru, 2003. sastanak sa predstavnicima Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije povodom isplate nagrade i troškova rada advokata branilaca po službenoj dužnosti pred organima MUP-a.

Ovo pitanje, od izuzetnog značaja, će se razmatrati i u narednom periodu u saradnji sa Ministarstvom pravde i Vrhovnim sudom Srbije.

O dogovorima koji se budu postigli svi advokati u Srbiji će biti blagovremeno obavešteni.

3. Advokatska komora Srbije je zatražila organizaciju sastanka sa Ministarstvom finansija i ekonomije povodom utvrđivanja visine poreskih obaveza advokata u 2003. Ovaj sastanak, na žalost još uvek nije organizovan.

Povodom realizacije Sporazuma koji je zaključen sa Ministarstvom finansije i ekonomije 05. 07. 2002. zatraženo je od Poreske uprave da se svim advokatima koji ispunjavaju uslove za priznavanje prava na reprogram „starog duga“ odobri zaključivanje ovih sporazuma, bez obzira da li su podneli odgovarajuće zaheve.

O rezultatima pregovora po ovom pitanju sa Poreskom upravom obavešćemo Vas u narednom beoju Informativnog biltena.

4. Obeležavanje 28. februara Dana advokature održaće se 01. 03. 2003. u 12.00 sati u svečanoj sali Skupštine grada Beograda Svečanom akademijom.

Istog dana Advokatska komora Beograda organizuje Svečanu večeru u Hotelu „Beograd Interkontinental“ u 20,30 sati.

Pozivamo sve advokate u Srbiji da svojim prisustvom uveličaju ovu svečanost.

PREDSEDNIK
ADVOKATSKE KOMORE SRBIJE
Adv. Vladimir Šešlija

- Tema časopisa HAŠKI TRIBUNAL
- Zakonodavna dinamika u oblasti građanskog prava; novi zakoni, izmene, dopune

OBAVEŠTENJE SARADNICIMA

Uređivački odbor časopisa „Branič“ moli svoje saradnike da tekstone za objavljivanje dostavljaju uz sledeće napomene:

- Ime, prezime, zvanje i zanimanje autora ispisati u levom uglu prve stranice, iznad naslova, u priložima za rubrike: članci, komentari i rasprave, a za rubriku „prikazi“ i ostale rubrike, na kraju teksta.
- Radove kucati sa takvim poredom da na stranici ima oko 28 kucanih redova, sa oko 60 slovnih mesta u redu.
- Obim radova ne bi trebalo da prelazi za članke 15 stranica, za komentare i rasprave 10, a za ostale priloge 6 stranica.
- Reči koje treba da budu štampane latinicom podvući crvenim, a reči koje treba da budu štampane kurzivom podvući plavim.
- Fusnote staviti na kraju teksta, sa istim poredom i brojem slova kao u tekstu, uz navođenje podataka ovim redom: ime i prezime autora, naziv dela ili časopisa ili knjige, broj toma ako postoji, mesto i godina izdanja, broj stranice (skraćeno str.); kada se isto delo citira uzastopno, koriste se skraćenice *ibid*, a kada na preskok, koriste se *op. cit.*
- Radove treba potpisati i priložiti adresu i telefon za kontakt.
- Kod radova – članaka sačiniti SAŽETAK na srpskom (ispod naslova), a poželjno je da bude i na engleskom jeziku, ne duže od jedne polovine kucane strane.

Ujedno se obaveštavaju saradnici da se radovi, objavljeni ili neobjavljeni, ne vraćaju.

Uređivački odbor